

e-ISSN: 2536-4596

KARE- Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat, Tarih ve Düşünce Dergisi

KARE- International Comparative Journal of Literature, History and Philosophy

Başlık/ Title: Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960)

Yazar/ Author

Fatma Erkaya

ORCID ID

0000-0002-8148-5876

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 6 Temmuz / July 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29 Aralık / December 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Fatma Erkaya*

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ (1948-1960)

Özet: Yahudi Milliyetçiliği olarak isimlendirilen Siyonizm hareketi Yahudilerin Filistin’de bir devlet kurma fikrini savunmaktadır. Yahudiler bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için 1897’den itibaren çeşitli faaliyetlere başlamışlardır. İlk olarak Osmanlı Devleti nezdinde toprak talepleri faaliyetlerine girişen Yahudiler istedikleri sonucu alamamışlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Filistin bölgesinin İngiliz hâkimiyetine geçmesi üzerine 1917 yılında yayınlanan Balfour Deklarasyonu ile Filistin’de bir Yahudi Devleti kurma fikri hız kazanmıştır. Savaşın sona ermesinin ardından İngiltere mandasına verilmesi ile Yahudiler bölgede yerleşme faaliyetlerini arttırmaya başlamışlardır. Bu durum Araplar tarafından tepkiyle karşılanmış ve iki taraf arasında çatışmalar yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, İngilizlerin 27 yıl boyunca süren manda yönetimini sona erdirmeleri ile 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail’in kuruluşu ilan edilmiştir. Bu süreç tüm dünya basınında olduğu gibi Türk basınında da dikkatle takip edilmiştir. Bölgesel ve uluslararası gelişmeler ışığında Türkiye, Müslüman ülkeler arasında İsrail’i tanyan ilk devlet olmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasına Türkiye’nin Batılı Devletler ile olan ilişkileri ve ABD’nin Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki çabaları etki etmiştir. Çalışmamızın amacı her iki ülkenin tarihinde önemli bir periyod olan 1948-1960 döneminde Türkiye-İsrail ilişkilerini incelemektir. Türkiye’nin İsrail Devleti ile ticari olarak istikrarlı, siyasi olarak inşılı çıkışlı ilişkilerinin bulunduğu bu dönemin basın perspektifinden incelenerek daha iyi anlaşılabilceği düşünülmektedir. Çalışma esnasında, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı’nda bulunan arşiv vesikalarından, dönemi kapsayan Cumhuriyet Gazetesi yayınlarından ve konu ile ilgili olan bilimsel araştırma ve kitaplardan istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, İsrail’in Kuruluşu, Türkiye-İsrail İlişkileri, Türk Basını, Demokrat Parti.

TURKEY-ISRAEL RELATIONS (1948-1960)

Abstract: The Zionist movement, called Jewish Nationalism, advocates the Jewish idea of establishing a state in Palestine. In order to achieve these goals, Jews have started various activities since 1897. First of all, the Jews, who started their land claims activities before the Ottoman Empire, could not get the result they wanted. After the First World War, the idea of establishing a Jewish State in Palestine gained momentum with the Balfour Declaration, which was published in 1917 after the Palestine region came under British domination. After the war, when the region was given to the British mandate, the Jews started to increase their settlement activities in the region. This situation was met with reaction by the Arabs and there were conflicts between the two sides. After the Second World War, the establishment of Israel was declared on May 14, 1948, with the British ending the 27-year mandate. This process was followed carefully in the Turkish press as well as in the world press. In the light of regional and international developments, Turkey became the first state among Muslim countries to recognize Israel. The emergence of this situation was influenced by Turkey’s relations with the Western States and the efforts of the USA to improve relations between Turkey and Israel. The aim of our study is to examine the relations between Turkey and Israel in the period of 1948-1960, which is an important period in the history of both countries. It is thought that this period, in which Turkey has commercially stable and politically unstable relations with the State of Israel, can be better understood by examining it from the perspective of the press. During the study, archive

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Kayseri, email: fatos87erkaya@hotmail.com ORCID: 0000-0002-8148-5876.

documents in the Presidency of the State Archives, publications of the Cumhuriyet Newspaper covering the period, and scientific research and books related to the subject were used.

Keywords: Israel, Establishment of Israel, Turkey-Israel Relations, Turkish Press, Democrat Party.

Giriş

Osmanlı Devleti içerisinde huzur ve güven içinde yaşayan Yahudiler, dünyanın farklı bölgelerinde gördükleri baskı ve zulümlerin bir neticesi olarak kendilerine ait bir devlet kurma fikrini ortaya çıkardılar. 1800'lü yıllarda Rusya, Doğu Avrupa'da Yahudilere karşı yapılan pogromlar (Yahudi katliamı) ile Avrupa'da ortaya çıkan Anti-Semitizm Siyonist hareketin doğmasını sağladı. 1882'de Yahudi düşünür Leo Pinsker bağımsız bir devlet kurma fikrini ortaya atmıştır. Pinsker'in Yahudi Devleti'nin Filistin topraklarından başka bir yerde kurulmaması fikrini kabul etmemekle birlikte fikirlerinden etkilenen Siyonistler, Sion Sevenler Derneği'ni kurarak küçük gruplar halinde Filistin'e yerleşmek için 1882-1903 yılları arasında ilk Aliyah¹ olarak bilinen göç dalgasını başlatmışlardır.² Siyonizm'in³ ideolojik temelini atan Theodore Herzl⁴, 1896 yılında yayınladığı "Der Judentaat" adlı eserinde Yahudi Devleti kurma fikrinden bahsetti ve bu fikrini gerçekleştirebilmek

¹"Kelime anlamı "yükselme" olan Aliyah, din etkisiyle geçici göçlerden farklı bir şekilde Yahudilerin yurtsuz ve dağınık yaşadıkları yerlerden ata yurtları olan Filistin topraklarına siyasi bilinçle ve kalıcı olarak yerleşmek üzere göç etmesidir." Bkz.: M. Lütfullah Karaman, "Siyonizm", *TDVİA*, Cilt:37, İstanbul 2009, s.329-335.; Yahudi göçleri, Aliyah kavramıyla ve Osmanlı Devleti idaresinde nasıl gerçekleştiğine dairi bkz. Can Deveci, . "Herbert Samuel döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925)". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2017): 2-5

² Neşe Kemiksiz, "Filistin Sorunu", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2016, s.135.

³ "Siyonizm teriminin kökünü oluşturan 'siyon' sözcüğü Musevi tarihinin ilk çağlarından beri Kudüs ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Filistin'deki Musevi tapınağının Babilliler tarafından yıkılmasından sonra bu kelimeye özel bir anlam verilmiş ve yurtlarından kovulmuş Yahudi halkının Filistin'e dönme arzusunu simgeleyen bir hale dönüşmüştür. Siyon kelimesi siyasi bir düşünce akımını simgeleyen halini XIX. Yüzyılın son çeyreğinde Rus Yahudi'si olan Nathan Birnbaum (1864-1937) tarafından alınmıştır. Birnbaum tarafından dolaşıma alınan bu terim kısa bir zaman sonra Musevi milliyetçileri tarafından kullanılmaya başlanmış, zamanla Musevileri Filistin'e yerleştirme girişimini kapsayacak şekilde gelmiştir." Bkz.: Mim Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1982, s.32.

⁴ "Siyonizm fikri kendisinden çıkmadıysa da Siyonizm'in atası kabul edilen ve Siyonizm'i siyasi bir tabana oturtan Theodor Herzl (1860-1904) Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuş, Siyonizm'in ideolojik temelini sağlayan "Yahudi Devleti" kitabını yazmıştır." Bkz.: Turgay Murat, "İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 2, Temmuz 2019, s. 450.

amacıyla da Avrupa ve Amerika'da yaşayan yahudi ileri gelenleri ile görüştü.⁵

Filistin'in, 19. Yüzyılın son çeyreğinde dünya gündemine oturan bir hal alması Osmanlı Devleti tarafından dikkatle takip edildi. Çünkü bu bölge, Siyonistlerin tüm çabalarının Filistin üzerinde yoğunlaşmasını sağladı.⁶ Filistin'e yerleşebilmek için Sultan II. Abdülhamid'in ikna edilmesi gerekliliğine inanan Herzl, mali sorunlar ve dış borçlar ile boğuşan Osmanlı Devleti'ne maddi yardımda bulunarak Filistin'e yerleşmenin mümkün olabileceğini düşündü.⁷ Ancak kendisi padişah ile birebir görüşme yapmayarak tekliflerini padişah ile yakın dostluğu bulunan Polonyalı Philip Newlinsky aracılığıyla 19 Haziran 1896 tarihinde yaptı.⁸ Sultan II. Abdülhamid, Filistin'e Yahudi yerleşimi meselesine sıcak bakmadı⁹ ve Yahudilerin tehlikeli oyunlarını fark ederek, 1883'de bir irade-i seniyye çıkardı. Bu irade-i seniyye ile Yahudiler, Filistin'de sadece hac görevi için üç ay süre zarfında kalabilecek ve toprak-mülk satışı da yasaklanacaktır.¹⁰

Herzl'e göre Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulabilmesi için gerekli olan ilk şey, dünyadaki bütün Yahudilerin teşkilatlanmasıydı.¹¹Bu doğrultuda, 29 Ağustos 1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde ilk Siyonist kongresini toplayarak, kongre sonunda "Basel'de Yahudi devletini kurdum" diye ifade de bulundu.¹² Birinci Siyonist kongresinin aldığı kararlara göre; "Filistin'de bir yurt edinilmesi için çalışılacak, dünyanın çeşitli yerlerindeki Yahudiler, dernekler ve federasyonlar şeklinde organize olacak, Yahudi milli

⁵ Ömer Osman Umar, "Osmanlı Döneminde Yahudiler 'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 422.

⁶ Mim Kemal Öke, *Kutsal Topraklar Siyonistler ve Masonlar*, Çağ Yayınları, İstanbul 1990, s. 12-13.

⁷ Vahdettin Engin, *Pazarlık, Yeditepe Yayınevi*, İstanbul 2020, s. 63.

⁸ Öke, *Kutsal Topraklar Siyonistler ve Masonlar*, s. 56.

⁹ "Eğer Bay Herzl senin benim arkadaşım olduğun gibi arkadaşın ise, ona söyle bu meselede ikinci bir adım atmasın. Ben bir karış bile olsa toprak satmam, zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu imparatorluğu kanlarını dökerek kazanmış ve yine kanları ile mahsuldar kılmuştur. O bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz. Benim Suriye ve Filistin alaylarımın askerleri birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Bir tanesi dahi geri dönmek üzere hepsi muhabere meydanında kalmışlardır. Türk İmparatorluğu bana ait değildir, Türk milletininindir. Ben onun hiçbir parçasını vermem. Bırakalım Yahudiler milyarlarını saklasınlar, benim imparatorluğum parçalandığı zaman onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem." Bkz.: Engin, *Pazarlık*, s.64.

¹⁰ Umar, *Osmanlı Döneminde Yahudiler 'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri*, s. 423-424.

¹¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989, s. 16.

¹² Türkçüye Ataöv, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 25/3, Mart 1970, s. 37-38.

şuuru kuvvetlendirilecek ve gerekli devletlerin desteğinin sağlanması için çaba harcanacaktır." Alınan bu kararlar içinde dikkati çeken nokta, meselenin bir devlet kurma değil yurt edinme olmasıdır.¹³

1905 yılında Herzl'in ölümünün ardından Siyonist hareketin başına geçen Chaim Weizmann, Yahudi Devleti'nin hamiliğini üstlenecek gücün İngiltere olduğuna inanmış bu nedenle David Lloyd George, Arthur James Balfour ve Sir Herbert Samuel gibi bazı İngiliz devlet adamları ile yakın ilişkiler kurmuştur.¹⁴ 1916 yılında Lloyd George İngiltere Başbakanlığına gelince İngiltere yönetiminde Filistin'de bir idarenin kurulmasına verilen önem artmıştır.¹⁵ Böylece 2 Kasım 1917'de Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour'un *Balfour Deklarasyonu* tarih sahnesinde yerini almıştır.¹⁶

İngiltere Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için girişimlerde bulunacağını ilan ettikten sonra Balfour Deklarasyonu, 1918 yılı içerisinde sırasıyla Fransa, İtalya ve Amerika tarafından da kabul edilmiş ve onaylanmıştır.¹⁷ Balfour Deklarasyonu, 20. Yüzyılda İsrail devletinin kurulmasına yol açan olayları harekete geçirmesi ve bölgeyi günümüze kadar etkileyecek istikrarsızlığın temellerini atması nedeniyle Filistin'in yakın tarihindeki en önemli gelişmelerden biridir.¹⁸ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Balfour Deklarasyonu'nun önemi İngiltere'nin I. Dünya Savaşı'nın ardından Filistin bölgesinde bir manda yönetimi kurmasıyla belirginleşti. Çünkü manda yönetiminin 1922 yılında Milletler Cemiyeti tarafından onaylanmasıyla, bildirinin daha meşru bir hal aldığı görüldü. Filistin

¹³ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.17.

¹⁴ Ali Balcı, İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, *Derleyen: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, c.1, İstanbul 2010, Nobel Yayınları, s.103. Devci, Herbert Samuel döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925), s.3-4.

¹⁵ Umar, *Osmanlı Döneminde Yahudiler'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri*, s. 433.

¹⁶ "November 2nd, 1917, Dear Lord Rothschild, I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet. "His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object, it being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country." Bkz., https://avalon.law.yale.edu/20th_century/balfour.asp.

¹⁷ Mehmet Kaya, "Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:9, Sayı:18, Güz 2019, s.1053.

¹⁸ İsmail Ediz, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum Ve Siyaset 1919-1922", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Turkish Journal of Middle Eastern Studies Cilt: 2, Sayı: 2, 2015, s.143., Müzehher Yamaç, Hazel Cartmill, "The Balfour Declaration", *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* Volume/Cilt:7, Sayı:13, s.140.

mandasının kurulmasıyla Yahudilerin bölgeyi kolonileştirme çabaları da hız kazandı.¹⁹ 1919-1923 yılları arasında Filistin’de 30 bin olan Yahudi nüfusu, 1936 yılı sonunda 382 bine ulaştı.²⁰ Ancak Avrupa’nın çeşitli bölgelerinden Yahudiler, Filistin’e yasadışı yollardan girmişlerdir. Filistin’deki İngiliz güçlerinin bu kaçak göçleri engelleme çabaları, İngiliz askerleri ile Yahudiler arasında silahlı çatışmaların başlamasına neden oldu. Bu olaylardan bir süre sonra İngiltere Filistin’den kurtulmak isteyerek konuyu 2 Şubat 1947’de Birleşmiş Milletlere götürdü.²¹

Birleşmiş Milletler, Filistin Özel Komisyonu oluşturarak, Arap Devleti, Yahudi ve Kudüs bölgesi olarak Filistin’i üçe ayıran bir planı 27 Kasım 1947 tarihinde Genel Kurul’a sundu ve Birleşmiş Milletlerin bu planından sonra İngiltere, Filistin’de ki kuvvetlerini çekeceğini ilan etti. Çekme işleminin tamamlanmasından bir gün önce 14 Mayıs’ta, David Ben Gurion başkanlığındaki Yahudi Milli Konseyi Tel-Aviv’de toplandı ve İsrail Devleti’nin kuruluşu ilan edildi.²² Bu haber 15 Mayıs 1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nde şu şekilde yer buldu; “Yahudi devletinin ilanı, bugün Tel-Aviv’de toplanan, Yahudi Milli Konseyi üyeleri tarafından ilan edildi.”²³

Bu makale, İsrail Devleti’nin 1948 yılında kurulmasıyla Türkiye’nin 1960 askeri darbesine kadar geçen süreçte ikili ilişkilerin siyasi ve ekonomik yönünü Türk toplumundaki basın perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Türk basınında önemli bir yer tutan Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan haberlerin, Cumhuriyet Arşivi’nden konu ile ilgili belgelerle karşılıklı analizi edilerek şekillendirilmeye çalışıldı. Ayrıca katkı sağlayacağına inanılan muasır kaynaklar ile de desteklendi.

İsrail Devleti’nin İlanı

İngiltere, politikasının ve mali kaynaklarının iflas etmesi nedeniyle 2 Şubat 1947’de Filistin meselesinin halli konusunda Birleşmiş Milletlere başvuruda bulundu ve burada konunun araştırılması için bir komite teşkil edilmesine karar verildi.²⁴ Birleşmiş Milletler, netice alınana kadar bütün hükümetleri

¹⁹ Balcı, İsrail Sorunu: Ortadoğu’nun Gordion Düğümü, s.104.

²⁰ Kemiksiz, *Filistin Sorunu*, s. 138.

²¹ Ayça Eminoğlu, “Tarihsel Süreçte Türkiye İsrail İlişkilerinin Değişen Yapısı”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cilt:7, Sayı:15, 2016, s.90.*

²² Kaya, *Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin*, s.1054.

²³ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1948.

²⁴ Tekin Önal, “Sykes-Picot Antlaşması’ndan İsrail’in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi”, *Journal of History School*, Sayı: 44, s.259.

herhangi bir çatışma durumuna sebep olacak hareketten kaçınmaları konusunda uyardı.²⁵

Bununla birlikte Mısır, Suudi Arabistan ve Suriye öncülüğündeki Arap devletleri, manda yönetiminin sona erdirilmesi ile birlikte Filistinlilerin bağımsızlığının tanınması için çalışırken, Yahudiler de Filistin’de kendi bağımsız devletlerinin kurulması için Birleşmiş Milletleri etkilemeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Mısır, Irak, Suriye, Lübnan ve Suudi Arabistan Filistin mandasının sona erdirilerek bağımsızlıklarını talep ettiler ancak öneri Genel Kurul tarafından gündeme alınmadı. Bunun üzerine Arap devletleri hukuki sorunların çözümü için Uluslararası Adalet Divanından talepte bulundu, önerileri 21 aleyhte, 20 lehte ve 13 çekimser oyla reddedildi. Birleşmiş Milletler, sorunun çözümü için bir komisyon kurulması kararı aldı.²⁶

Genel Kurul 28 Nisan’da toplanarak ve 15 Mayıs’ta Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi’nin kurulmasına, komitenin 11 üyeden oluşmasına ve komitenin raporunun en geç 1 Eylül’de teslim edilmesine karar verdi. Komite yaptığı çalışmalarını tamamlayarak raporunu 1 Eylül 1947’de Genel Sekreter’e sundu. Raporda Filistin meselesinin çözümü için komite üyelerinin oy çokluğuyla kabul edilen “çoğunluk planı” ile birkaç üye tarafından desteklenen “azınlık planı” teklif edildi. Çoğunluk Planı’na göre, Filistin Arap Devleti, Yahudi Devleti ve Kudüs Bölgesi olmak üzere üç ayrı bölgeye taksim edildi. Arap ve Yahudi devletleri 1 Eylül 1947’den itibaren iki yıllık bir geçiş döneminden sonra bağımsız olacaktı. Ayrıca rapora göre Arap devletine Filistin topraklarının % 42.8’i (yaklaşık 4,500 mil), Yahudi devletine ise % 56.4’ü (yaklaşık 5.800 mil) verildi. Azınlık Plânı ise Kudüs’ün başkent olduğu Arap ve Yahudi devletlerinden oluşan bağımsız bir Filistin Federal Devleti öngörüldü.²⁷

BM Genel Kurulu, 23 Eylül’de bütün BM üyelerinin temsil edildiği geniş katımlı bir ad hoc komite kurulması kararlaştırdı. Komite çalışmaları sırasında İngiltere bir tavır ortaya koymazken; Yahudiler yeterli bulmamakla beraber çoğunluk plânını desteklemekte, Araplar ise bütün Filistin topraklarında tek bir bağımsız Arap Devleti kurulmasını talep etmektedir.

²⁵ “Genel Kurul Filistin Özel Tahkikat Komisyonu raporu hakkında karar ittihaz oluncaya kadar bütün hükümet ve milletleri kuvvet veya tehdide başvurmaktan ve Filistin meselesinin acilen halline engel bir hava yaratacak mahiyette herhangi bir hareket tarzından kaçınmaya davet eder.” Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kutu (K):266, Gömlek (G): 793, Sıra (S): 48, (06.06.1947).

²⁶ Murat, “İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları”, s. 456.

²⁷ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.84-85.

Sovyet Rusya ve Amerika ise taksimi desteklemektedir. Türkiye taksim kararı aleyhine oy kullanan devletlerarasında yer almıştır. Komite, bazı değişiklikler yaptığı Çoğunluk Planı'nı 25 Kasım 1947 günü üyelerinin büyük bir oy çoğunluğuyla kabul etti ve bir tavsiye kararı olarak Genel Kurul'a sundu. 26-29 Kasım tarihleri arasında Çoğunluk Planı'nı tartışan Genel Kurul'da, sonunda 29 Kasım 1947'de yapılan oylama ile Çoğunluk Plânı 13 ret ve 10 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edildi.²⁸

İsrail Başbakanı David Ben-Gurion kuruluş beyannameğinde, bu plan ile Birleşmiş Milletlerin İsrail'in inşasına yardım ettiğini belirtti.²⁹ Yahudiler Genel Kurul'un çoğunluk planını desteklerken, yaklaşık 4500 mil karelik bir alanı kapsayacak Arap devletinde 800 bin Arap ile 10 bin Yahudi; yaklaşık 5500 mil karelik bir alanı kapsayacak Yahudi devletinde ise 500 bin civarında Yahudi ile 400 bin civarında Arap nüfusunun olacağı planı reddetti. Ülke nüfusunun üçte birini oluşturan Yahudilere, Filistin topraklarının yarısından fazlasının bırakılması, Araplar tarafından adaletsiz olarak görüldü. Araplar, çoğunluk planını sert bir şekilde eleştirerek, nüfusun sadece küçük bir kısmını teşkil eden Yahudilere Filistin'in verimli tarım arazileri ile Arap endüstrisinin %40'ını oluşturan en iyi bölümünün verilmesini protesto ettiler. Arap Devletleri, Birleşmiş Milletleri taksim kararını gerçekleştirmeye çalıştığı takdirde ciddi sorunlar çıkacağı ve böyle bir durumda savunma hakkına dayanarak şiddetle karşı duracakları yönünde uyarmasına rağmen Yahudiler korkmadıklarını ve kendilerini savunabileceklerini ifade etti.³⁰

Bu durum Türk basınından Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarı Ömer Rıza Doğrul tarafından kaleme alındı. Doğrul, Filistin'i taksim projesinin Birleşmiş Milletlerce kabulü ve bu projenin tatbikine girişilmesi üzerine Orta Şark'ta savaş çıkacağına şüphe götürmez bir mahiyet aldığını belirterek, Arapların ve Siyonistlerin, bütün siyasi konuşmaların, tartışmaların ve kararların sonunda savaşmaktan başka bir netice vermeyeceğine inandıkları için iki tarafın da durmadan silahlanmakta olduğunu bildirdi.³¹

Türkiye, 1945-1947 yılları arasında Birleşmiş Milletlerin Filistin meselesine ilişkin olarak yapılan görüşmelerde Arap ülkeleri lehinde azınlık planı çerçevesinde bir tavır sergiledi. Özellikle Arap ülkelerinin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, Filistin'e bağımsızlık verilmesi yönündeki önerilerini

²⁸ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt:1, MKM Yayınları, Bursa 2012, s.273-276.

²⁹ Çiğdem Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2018, s.18.

³⁰ Kemiksiz, *Filistin Sorunu*, s. 142-143.

³¹ Cumhuriyet, 13 Kasım 1947, s.2.

destekleyerek, Birleşmiş Milletlerin 181 sayılı Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında paylaşılması kararına, Arap ülkeleri ile birlikte aleyhte oy kullandı.³² Hatta Filistin meselesinin Genel Kurulun gündemine alındığı günlerde, Filistin Yahudi Ajansı New York Ofisi Müdürü Arthur Louris, Birleşmiş Milletlerdeki güncel Filistin sorunu için Başbakan Hasan Saka'ya mektup yazarak Türkiye'den destek istedi.³³ Türkiye'nin Arap ülkelere verdiği desteğe, Arap ülkelerinden Lübnan, Arabistan, Suriye, Yemen, Irak ve Mısır'dan gelen mektupla da teşekkür edildi.³⁴ Türkiye'nin Filistin meselesinde takip ettiği hassas tutuma en başından beri Türk basınında da genişçe yer verildi. Türkiye'nin Filistin ile ilgili tutumu Türk Heyeti'nin beyanatlarında da belirtildi. Birleşmiş Milletler Komisyonu'nun Özel Komitesi'nde Türk Delegesi Hüseyin Ragıp Baydur'un Filistin konusunda verdiği beyanatta Filistin'in bağımsızlığı meselesinde Türk heyetinin eğilimini görmek mümkündür.³⁵

İngiltere, 13 Kasım 1947'de yaptığı açıklama ile 14 Mayıs 1948'de manda yönetimini sona erdirerek askerlerini kademeli olarak çekeceğini ilan etti. Taksime karşı çıkan Arap devletleri Aralık ayından Nisan ayına kadar 6 kez toplanıp bölünmeye karşı oldukları ve gerekirse silah kullanarak bu kararı engelleyecekleri kararını aldılar. Filistin'de faaliyet gösteren Yahudi terör örgütleri Haganah, Irgun ve Stern sivil Araplara karşı saldırılarda bulunup yüzlerce Arap'ı katletti. Bu terör saldırıları nedeniyle yüzlerce Arap evlerini terk etmek zorunda kaldı ve demografik yapı Yahudiler lehinde gelişme gösterdi.³⁶ Bu duruma Cumhuriyet Gazetesi'nde de genişçe yer verildi. "Arap-Yahudi mücadelesi şiddetlendi başlığıyla, *Haganah'ın tebliğ ettiğine göre dün akşam büyük bir Yahudi birliği, Hayfa bölgesinde iki Arap köyüne hücum ederek Araplardan 50 kişiyi öldürmüş ve 30 kişiyi yaralamıştır. Haganah dün gece de Lidda*

³² Türel Yılmaz, *Türkiye-İsrail Yakınlaşması*, İmaj Yayıncılık, Ankara 2001, s.4.

³³ BCA, K:5, G: 23, S: 8, (05.09.1947).

³⁴ BCA, K: 266, G:793, S:49, (08.12.1947).

³⁵ "171 numaralı karar suretini müzakere ettiğimiz şu sırada oyumu nasıl kullanacağımı izah eden birkaç kelime söylemek isterim. Ortaçağ'da bazı Avrupa memleketlerinden çıkarılan Yahudiler kendilerine Türkiye'de melce aramışlardı. O zamandan beri büyük bir Yahudi cemaati refah içerisinde Türkiye'de yaşamaktaydı. San Francisco Konferansı esnasında, Filistin Yahudi idaresinin bir temsilcisi gelip beni gördü. Bazı Avrupa memleketlerinin zulmüne kurban olan Yahudilere Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan yardım ve insani muameleden dolayı Yahudi idaresinin takdirlerini beyan etti. Bu misal, Türklerin Yahudilere karşı olan hareket hatlarını belirtmeye kâfidir. Diğer taraftan Yüksek Arap Komitesi temsilcisinin söylediği gibi Türk Milletinin Araplarla müşterek uzun bir tarihi vardır... Türk milleti yeni Arap devletlerini mesut ve refah içinde görmeyi samimiyetle arzu eder..." Bkz.; Cumhuriyet, 15 Mayıs 1947, s.1,3

³⁶ Kürşat Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960)." *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, No: 3, s.177. (172-188)

ve Tel-Aviv'de bir köye hücum etmişlerdir." şeklinde bildirildi.³⁷ Aynı şekilde, Filistin'de durum çok vahim bir safhada³⁸, Filistin'de uçaklarda savaşa iştirak ediyorlar³⁹, Filistin'e gitmek isteyen gönüllerle meselesi⁴⁰, Filistin'de mukaddes cihat⁴¹, Arap Birliğinin Filistin hakkında kat'i kararı⁴², Filistin'de mücadele⁴³ başlıkları ile Arap-Yahudi mücadelesine verilen önem görülmektedir.

Öte yandan İngiltere'nin 14 Mayıs 1948'de manda yönetimini sona erdirerek askerlerini kademeli olarak çekeceği açıklaması üzerine Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Milli Konseyi yayınladığı bir deklarasyonla İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Ayrıca bu deklarasyonda, Birleşmiş Milletler 'den İsrail'in üyeliğe kabulü de talep edildi.⁴⁴

Bu ilana Cumhuriyet Gazetesi "Yahudi Devleti'nin İlanı" başlığıyla yer verdi. İsrail devletinin kuruluşuna ait beyanname; *Bizler Filistin Yahudi milletinin tarihi ve tabii hakları ve Birleşmiş Kurulu umumi asamblesinin kararı gereğince Filistin'deki İngiliz mandasının sona erdiği günde merasimle toplanmış bulunuyor ve İsrail adını taşıyacak olan Yahudi devletinin kuruluşunu ilan ediyoruz* şeklinde bildirildi. Ayrıca ilandan yalnızca 11 dakika sonra Başkan Truman Filistin'de kurulan İsrail Yahudi devletinin Amerika tarafından *de facto*⁴⁵ şeklinde tanındığını resmen ilan ettiği görülmektedir.⁴⁶ 18 Mayıs tarihli

³⁷ Cumhuriyet, 2 Ocak 1948, s.1-3.

³⁸ "Yahudilerin hazırladıkları suikastlar neticesinde bir günde üç müthiş infilak oldu, yüzlerce ölü ve yaralı var" Bkz.; Cumhuriyet, 6 Ocak 1948, s.1-3.

³⁹ Cumhuriyet, 16 Ocak 1948, s.1-3.

⁴⁰ "Türk subaylarından gruplar, Arap lejyonunun yanında harp etmek üzere Filistin'e gitmeye hazırdırlar. Aralarında birçoğu yüksek rütbeli subay olan gönüllüler bulunmaktadır. Filistin meselesi Arap olsun olmasın bütün Müslümanları birleştirmiştir." Bkz.; Cumhuriyet, 31 Ocak 1948, s.1-3.

⁴¹ Cumhuriyet, 15 Şubat 1948, s. 1-3.

⁴² "Bir veya birkaç devlet, Arap Filistin'e Yahudi bir devlet tahmil etmek maksadıyla silahlı kuvvetler kullanmaya karar verdikleri takdirde bütün Arap devletleri bu yabancı müdahaleye bütün muntazam ve gayrimuntazam kuvvetleri ile mukavemet etmek hususunda mutabık kalmışlardır." Bkz.; Cumhuriyet, 18 Şubat 1948, s. 1-3.

⁴³ "Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda muhasamatın(çarpışmanın) kesilmesi istendi", Bkz.; Cumhuriyet, 17 Nisan 1948, s.1-3.

⁴⁴ Deklarasyon, "Eretz Israel yani İsrail Ülkesi, Yahudi milletinin doğduğu yerdir ve Yahudi milleti ilk defa burada devlet olmuştur" diye başlıyor ve "Biz, İsrail ülkesindeki Yahudi toplumunun ve Siyonist hareketinin temsilcisi olan Halk Konseyi'nin üyeleri olarak... Tabii ve tarihi hakkımızı kullanarak... Eretz Israel' de, bundan sonra İsrail Devleti diye tanınacak olan Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan ediyoruz" demektedir. Bkz.; Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.93.

⁴⁵ "Defacto tanımada tanıyan devlet diplomatik temsilciler yerine vazifeleri tayin ettikleri temsilciler ile yapar. Defacto tanımının hukuki tesirleri siyasi ahvalin değişmesiyle hitam bulur, vaziyetin devamı halinde *de jure* tanıma şekline gidilir." Bkz.; Charles Crozat, "Devletler Hukukunda Tanıma", *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 2011, 19 (1-2), s.16.

⁴⁶ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1948, s.1-3.

Rusya'nın tanuma kararı başlıklı bir başka haberde ise Rusya, İsrail Devleti'ni resmen tanıdığı belirtilmektedir.⁴⁷

1948 Arap-İsrail Savaşı

İsrail devletinin kuruluş ilanından birkaç saat sonra, 14-15 Mayıs gecesi Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak güçleri üç istikametten Filistin'e girerek Arap-İsrail savaşı resmen başladı.⁴⁸ Cumhuriyet Gazetesi bu habere *Arap orduları bu gece Filistin'e giriyorlar* başlığı ile yer verdi. Haberin devamı; *14 Mayıs Cuma günü saat 24'te Filistin'deki İngiliz mandasının sona ereceği ve vukuu muhtemel bir istila hareketine hemen hemen 30 saat kala bugün Arap orduları üç istikametten Filistin'e doğru yaklaşmaktadır. Arap istilası İngiliz mandasının resmen sona ermesinden beş dakika sonra başlayacaktır. Yahudilerin bol sayıda uçak getirttikleri ve Filistin'de uçak alanları hazırlattırdıklarına dair şayialar dolaşmakta ve Yahudiler aralarında Rus askeri bulunduğunu teyit etmektedirler, şeklinde ifade edildi.*⁴⁹ *Arap Orduları Dün Gece Filistin'e Girdiler* başlığında ki haberde; *Mısır ordusunun iki kasabayı ele geçirdiği, ileri hareketin devam ettiği yazmaktadır. Aynı gece Amerika İsrail'i resmen tanıdığını bildirmiş, Fransa ise Yahudi devletinin iyi niyetinden emin olmadıkça tanımayacağını açıklamıştır.*⁵⁰ 5 Haziran tarihli haber de Türkiye'de yaşayan Yahudilerin kendi devletlerinin kurulmuş olmasından dolayı duydukları mutluluğu göstermesi bakımından önemlidir. Haber *İzmir Yahudilerinin Truman'a teşekkür ettiği* başlığı ile *İzmir'de oturan 20 bin Yahudi namına bir heyet, İzmir'deki Amerikan konsolosuna müracaat ederek İsrail devletini tanıdığından dolayı Truman'a bir tebrik ve minnet telgrafi çekmek istediklerini, bu yüzden duygularının konsolosluk vasıtasıyla Amerika başkanına ıblağını rica etmişlerdir. Amerikan konsolosu İzmir Yahudileri namına yapılan bu müracaatı Amerika'nın Ankara büyükelçiliğine bildirmiştir. Şeklinde verildi.*⁵¹

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mayıs tarihli haberinde ise Arap birliğinin memnuniyetini göstermektedir; *Kudüs Müftüsü asırlardır böyle kutsal bir ittifak yapılmadığını, tarihte yeni bir devir açıldığını, asırlarca kan dökerek mukaddes yurdu müdafaa eden, Birleşmiş Milletlerde bizi destekleyen Türk kardeşlerimizin teveccüh ve alakasından eminim ve şükranlarımız sonsuzdur.*⁵²

Yine aynı gün Abidin Daver Cumhuriyet Gazetesi'nde "Kan ve Ateş İçinde Doğan Bir Devlet" adlı makalesine yer verdi;

⁴⁷ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1948, s.1-3.

⁴⁸ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.94.

⁴⁹ Cumhuriyet, 14 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵⁰ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵¹ Cumhuriyet, 5 Haziran 1948, s.3.

⁵² Cumhuriyet, 16 Mayıs 1948, s.1-3.

Filistin'de 2000 yıl sonra, yeni bir devlet doğuyor. Bu Yahudi İsrail devletidir. Fakat İsrail devleti daha doğarken, bir sürü İsrail ile karşılaşılıyor; yani Filistin'de kızıl kıyamet kopuyor. 14–15 Mayıs gece yarısında Filistin üzerindeki 27 yıllık İngiliz mandası bitmiş, Filistin Siyonistleri, Arzı Mevut veya mukaddeste, Yahudi devletinin istiklalini ilan etmişler; aynı zamanda Arap devletleri birliğinin orduları üç koldan Yahudi İsrail devletini yok etmek üzere, Filistin topraklarına girmişlerdir.

Yahudi devletinin ölü doğan bir çocuk vaziyetine düşüp düşmeyeceğini yahut eksik doğmuş bir mahlûk gibi bir müddet sonra ölüp ölmeyeceğini Arap Yahudi harbinin neticesi tayin edecektir. Amerika Yahudi İsrail devletini tanımakta hiç tereddüt etmemişse de Amerika'nın tanınmasıyla bu devletin mutlaka yaşayabileceği kabul edilemez. Bu kanlı doğumla dünyaya gelen devletin yaşayabilmesi, Arap Birliği ordularının yapmaya başladığı hamleye bağlıdır. Araplar Yahudileri mağlup ederlerse, İsrail devleti 2000 yıl evvelki gibi gene ortadan kalkar; harbi Yahudiler kazanırsa o zaman bu devlet yaşar.

Mr. Truman'ın yeni Yahudi devletini tanımakta ön ayak olması, daha ziyade Amerika'nın iç politikasıyla ilgilidir. Çünkü Amerika'da pek çok Yahudi vardır ve bunlar, Amerika siyasetinde, Cumhurbaşkanı seçimlerinde mühim rol oynayacak kadar servete, nüfuz ve kudrette sahiptirler. Amerika'nın tanınmasıyla Yahudi devletinin mutlaka yaşayabileceği iddia edilemese de bu tanınmanın yeni devleti manen kuvvetlendireceği muhakkak ve Amerika'daki Yahudilerin Filistin 159 soydaşlarına maddi yardımlarda bulunmalarını, onlara evvela para ve yiyecek verilecek, mevcut yasak kalktıktan sonra da silah ve malzeme göndermelerini temin edeceği şüphesizdi. İsrail Yahudi devletine yalnız Amerika Yahudileri değil, bütün dünya Yahudileri manen ve maddeten yardım edeceklerdir.

Birleşmiş Milletler teşkilatı da, Filistin'e bir aracı mümessil göndermeye nihayet karar verebilmiştir. Aracın ne yapacağı ne dereceye kadar başarı elde edeceği şimdiden kestirilemez.

Arap-Yahudi harbinin alacağı şekle gelince, üç koldan Filistin'e giren Arap ordularının muvaffak olabilmesi için, harekâtın iyi sevk ve idare edilmesi, dış hatlar stratejisi takip eden Arap kuvvetlerinin merkezi bir vaziyette bulunan ve iç hatlar stratejisi kullanan Yahudi ordusu tarafından ayrı ayrı mağlup edilmelerine meydan verilmemesi lazımdır.

Bu harp, bir din, ırk ve hatta ideoloji harbidir. Filistin aylardan beri devam eden kargaşalıklar ve savaşlar yüzünden yanıp yıkılmakta olduğu gibi bundan sonra büsbütün harap olacaktır. Birinci Dünya Harbinde işlenen hatalardan birinin de Filistin mandası olduğuna bu memleketin şimdi içinde bulunduğu felaketten başka delil ister mi?.⁵³

⁵³ Cumhuriyet, 16 Mayıs 1948, s.3.

Öte yandan 16 Mayıs tarihli gazetede *Filistin'de Süratle İlerliyorlar* manşeti ile *Mısır kuvvetlerinin Gazze şehrini işgal ettiği görülmektedir*.⁵⁴ 17 Mayıs tarihli bir başka haberde ise, *Ürdün kuvvetleri ile Yahudi birlikleri arasında kanlı çarpışmalar oluyor Arap orduları Yahudi mukavemetini kırıyor* şeklinde yer verildiği görülmektedir.⁵⁵

Savaş başladıktan bir hafta sonra Mısır kuvvetleri Gazze'yi, Ürdün kuvvetleri ise Eski Kudüs denilen Doğu Kudüs'ün hemen hemen tamamına hâkim olmuştur. Doğu Kudüs'teki Yahudi kuvvetleri zor bir durumla karşılaştı. ⁵⁶ Cumhuriyet Gazetesi'nde habere *Kudüs'te Yahudiler Şartsız Teslim Oluyorlar* başlığıyla yer verildi.⁵⁷ 26 Mayıs tarihli bir habere *Amerika İsrail Devletine Para İkras Ediyor* başlığı atılırken, haberin devamında *İsrail devleti Cumhurbaşkanı Weizmann'ın bugün Truman'la doksan dakika görüştüğü Amerika'nın Yahudilere silah da vereceğini söylediği* belirtildi.⁵⁸

Bununla birlikte Birleşmiş Milletler 29 Kasım 1947 tarihli taksim kararını uygulamak üzere Bolivya, Çekoslovakya, Danimarka, Panama ve Filipinler temsilcilerinden oluşan Filistin Komisyonu kuruldu. Birinci Arap-İsrail Savaşı'nın başladığı 14 Mayıs 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Filistin Komisyonu'nun çalışmalarına son verdi. Çünkü Birinci Arap-İsrail Savaşı ile Taksim planının uygulanamayacağı görüldü. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Filistin Komisyonu'nun çalışmalarına son vermesinin ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi bir arabulucu seçme kararı alarak, İsveç Kralı'nın yeğeni ve İsveç Kızılhaç Teşkilatı'nın Başkanı Kont Folke Bernadotte'u, 20 Mayıs 1948'de BM Filistin Arabulucusu olarak seçti.⁵⁹ Birleşmiş Milletler tarafından atanan arabulucu Bernadotte, Filistin meselesine çözümü teşvik etmek ve mültecilere yardımı düzenlemek için Genel Kurul'a karşı sorumlu tutuldu.⁶⁰

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, yapılan görüşmelerin ardından 22 Mayıs 1948 tarihinde ateşkes çağrısında bulundu. Bu haber *Konseyde Filistin Meselesi* başlığı ile yer aldı.⁶¹ Ancak 27 Mayıs tarihli haberde Arapların ateşkes teklifini reddettikleri görülmektedir.⁶² 1 Haziran tarihli Cumhuriyet

⁵⁴ Cumhuriyet, 16 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵⁵ Cumhuriyet, 17 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵⁶ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.95.

⁵⁷ Cumhuriyet, 23 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵⁸ Cumhuriyet, 26 Mayıs 1948, s.1-3.

⁵⁹ Arda Baş, "Filistin Uzlaştırma Komisyonu Ve Türkiye", *Tarih Dergisi*, Sayı 69 (2019/1), İstanbul 2019, s.138-139.

⁶⁰ J. C. Hurewitz, "The United Nations Conciliation Commission for Palestine: Establishment and Definition of Functions", *International Organization*, Vol. 7, No. 4, Nov. 1953, s. 484.

⁶¹ Cumhuriyet, 23 Mayıs 1948, s.1-3.

⁶² Cumhuriyet, 27 Mayıs 1948, s.1-3.

Gazetesi'nde ilginç bir habere yer verildi. Haber; *Paris neşriyatı dünkü haberinde Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa'nın Türkiye'ye çağrıldığını ve Araplara silah vereceğimizi iddia etmiştir. Dışişleri Bakanımız Necmettin Sadak bu haberi katıyetle yalanlamış ve bu haberin hususi maksatla uydurulmuş olduğunu beyan etmiştir.* Şeklindeydi.⁶³

Güvenlik Konseyi 1 Haziran 1948 günü saat 18:09'dan itibaren olmak üzere yeniden ateşkes çağrısında bulundu. Bu seferki çağrıyı taraflar kabul ettiler ve ateşkesin şartları konusu ortaya çıktı. Sonuç olarak arabulucu Kont Bernadotte'un, 8 Haziran'da Araplara ve İsrail'e sunduğu 9 maddelik şartları her iki tarafta kabul etti ve 10 Haziran 1948 günü ateşkes yürürlüğe girdi.⁶⁴

Bu durum Cumhuriyet Gazetesi'nde de geniş yankı uyandırdı. *Araplar ve Yahudiler Konseyin Ateşkes Teklifini Kabul Ettiler* başlıklı haberde 4 haftalık mütareke kabul edilerek, Arap devletlerinde bulunan müttefik silah depolarından Arap ordularına silah verilmemesi, ateşkes emri verildikten sonra askerlerin buldukları yerlerde kalmaları, Kudüs şehrinin bütün sivillere açık tutulması mütarekenin şartları arasına konuldu.⁶⁵ *Filistin'de Mütareke 10 Haziran'da başlayacak* başlıklı haberde ise mütareke hükmünü Fransız, Amerikan, İsveç ve Belçikalı subayların kontrol edeceği yazmaktadır.⁶⁶ *Filistin'de Mütareke İçin Hazırlıklar* başlıklı haberde Kont Bernadotte'un mütarekenin şartları taraflara bildirdiği görülmektedir. Ancak Arap lejyonu tarafından savaşın halen devam ettiği, Kudüs bölgesinde şiddetli çarpışmaların sürdüğü, Arap topçusunun şehri bombaladığı yazmaktadır. Ayrıca bu durumu *Ürdün Kralı Abdullah'ın Filistin'deki vakalara harp adı verilemez bunlara kargaşalık adı verilebilir* şeklinde değerlendirdiği görülmektedir.⁶⁷ 10 Haziran'da ise *Araplar ve Yahudiler mütareke teklifini kayıtsız şartsız kabul ettiler* başlığıyla mütarekenin başladığı görülmektedir.⁶⁸

Bu ateşkestten sonra Kont Bernadotte, tarafları uzlaştırmak için 29 Kasım 1947 taksim kararını değiştiren bir anlaşma teklifinde bulundu.⁶⁹ *Filistin'de Mütarekenin Uzatılması Muhtemel* başlığını taşıyan haber; *İhtiyatla karşılanması gereken söylentilere göre Kont Bernadotte Filistin meselesini kanton şeklinde halletmeyi planlamaktadır. Bu takdirde bütün Filistin Arap Birliğini veya bir Arap*

⁶³ Cumhuriyet, 1 Haziran 1948, s.3.

⁶⁴ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.96.

⁶⁵ Cumhuriyet, 2 Haziran 1948, s.1-3.

⁶⁶ Cumhuriyet, 7 Haziran 1948, s.1-3.

⁶⁷ Cumhuriyet, 9 Haziran 1948, s.1-3.

⁶⁸ Cumhuriyet, 10 Haziran 1948, s.1-3.

⁶⁹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.97.

devletinin hâkimiyeti altında birleşik olarak kalacak, İsrail devleti ise Araplara tabi muhtar bir dominyon haline gelecektir. Şeklinde devam etmektedir.⁷⁰

Bu anlaşma tasarısını Arap ve İsrail devletlerinin reddettiği ve 30 günlük yapılan mütarekenin sona ererek 8 Temmuz'dan itibaren çarpışmaların tekrar başladığı görülmektedir. *Filistin'de Harp Tekrar Başladı* manşeti ile verilen haber *Mısır orduları Tel-Avivo'ye karşı taarruza başladılar diğer Arap orduları da bu sabah harekete geçiyorlar* şeklinde bildirildi.⁷¹

Birleşmiş Milletler arabulucusu olarak görevlendirilen ve hazırladığı raporda Filistin'in daha büyük bir bölümünü Araplara veren Kont Bernadotte ve Andre Serot 17 Eylül 1948'de Yahudi mahallesinden geçerken İsrail askeri üniforması giymiş şahısların tecavüzüne uğrayarak öldürüldü.⁷² Bu olay *Yahudiler Kont Bernadotte'u Öldürdüler* başlığıyla birlikte *Suikast Kudüs'ün Yahudi mahallesinde yapıldı, Yahudi ordusunun üniformasını taşıyan suikastçılar makineli tüfeklerle mücehhezdiler. Gayet yakından açılan ateş sonucunda Bernadotte ile birlikte otomobilde bulunan Fransız baş müşahidi de öldü.* Şeklinde haber yapıldı.⁷³

Temmuz ayında İsrail kuvvetlerinin saldırıya geçmesiyle birlikte Mısır ordusu, Filistin'den çıkarıldı. Ekim ayında İsrail ordusu Mısır yolu üzerinde önemli bir nokta olan Beşerşeba'yı ele geçirdi. İsrail donanması aynı zamanda Mısır donanmasının amiral gemisini de batırdı. Sina yarımadasından Mısır sınırını geçen İsrail, Mısır'ı resmen yendi ve Mısır ateşkes görüşmelerine başladı.⁷⁴ *Filistin'de Yahudiler İlerliyorlar* başlığının atıldığı haberde Mısır kuvvetlerinin durumunun belirsiz olduğu ifade edildi.⁷⁵

Araplar ve Yahudiler arasında çatışmalar devam ederken 11 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler çatışmaların çözümü için yeni kararlar aldı. 194 sayılı karara göre, göç eden Araplar geri dönebilecek, dönmeyenlere ise İsrail tazminat ödeyecek, Kudüs uluslar üstü bir statü kazanacak ve bir Uzlaştırma Komisyonu kurulacaktır. Bu komisyonun üyeleri ise Fransa, Türkiye ve ABD'dir.⁷⁶ Bu olay, Yahudi devletine karşı, politikası batı politikaları çerçevesinde değişen Türkiye'nin Araplara yakın tutumundan uzaklaşmasının ilk göstergesi oldu. Komisyonun kurulmasına yönelik oylamada Arap ülkeleri aleyhte oy kullanırken Türkiye lehte oy kullandı.

⁷⁰ Cumhuriyet, 18 Haziran 1948, s.3.

⁷¹ Cumhuriyet, 9 Temmuz 1948, s.1-3.

⁷² Seha L. Meray, " Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismani Zararın Tazmini Meselesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 9 (1954), s.87.

⁷³ Cumhuriyet, 18 Eylül 1948, s.1-3.

⁷⁴ Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, s.33.

⁷⁵ Cumhuriyet, 26 Ekim 1948, s.3.

⁷⁶ Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri, s.178.

Böylece Türkiye ilk defa Filistin konusunda Arapların karşısında yer aldı.⁷⁷ *Filistin Uzlaştırma Komisyonu* başlığı ile yazılan habere göre, Türkiye'nin komisyon temsilciliğine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yakın arkadaşı İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın tayin edildi⁷⁸ ve Dışişleri Bakanlığı'nın 3/1/1949 tarihli kararında da belirtildi.⁷⁹ *Filistin Uzlaştırma Komisyonunun ilk Toplantısı*'nın tarihi 15 Ocak olarak belirlendi.⁸⁰ Türkiye'nin komisyon üyeliğinin, *Dış İşleri Bakanlığı Hakkında Tenkitler* başlıklı haber ile sorgulandığı görülmektedir. Haberin devamına; Demokrat Parti adına Adnan Menderes Türkiye'nin dış politikasının iyi işlenmediğine dair eleştirilerde bulundu, Filistin Uzlaştırma Komisyonu'na Türkiye'nin talebiyle girilip girilmediğini sorulması üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, *Filistin Komisyonu'na katılımımız talebimizle değil, seçimle olmuştur. Bu durumdan Amerika, Fransa, Araplar ve Yahudiler memnundur* şeklinde yer verildi.⁸¹

Öte yandan Arap-İsrail savaşı bu şekilde devam ederken Güvenlik Konseyinin tekrar devreye girmesi ile ateşkes tekrar başladı. Ancak çatışmalar Nisan 1949'a kadar aralıklarla devam etti. 1949 yılının Şubat ayında Mısır, Mart ayında Lübnan, Nisan ayında Ürdün ve Temmuz ayında Suriye ile İsrail arasında ayrı ayrı anlaşmalar yapılarak çatışmalara son verildi. Taksim planı ile Araplara bırakılan toprakların bir kısmını da İsrail işgal etti.⁸² *Mısır-İsrail Mütarekesi Dün Rodos'ta İmza Edildi*⁸³, *Yahudiler Lübnan'la Anlaştı*⁸⁴, *İsrail ile Ürdün Arasında Mütareke İmzalandı*⁸⁵ başlıkları ile mütarekelerin basında yer aldığı görülmektedir.

Birleşmiş Milletler 11 Mayıs 1949 tarihinde 59. Üye olarak İsrail'i üyeliğe kabul etti.⁸⁶ Bu üyelik Arap devletleri ile İsrail arasında yapılan mütareke

⁷⁷ Türel, *Türkiye-İsrail Yakınlaşması*, s.6.

⁷⁸ Cumhuriyet, 5 Ocak 1949, s.1-3.

⁷⁹ " Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun üçüncü aleyde Paris toplantısında, Filistin durumu için kurulması kabul edilen üçlü Uzlaştırma Komisyonuna Türkiye Hükümeti adına delege olarak İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın katılması kararlaştırılmıştır." Bkz.; BCA, K:118,G:81, S:1, (03,01,1949)

⁸⁰ " Türkiye, Fransa ve Birleşik Amerika Delegelerinden müteşekkil Filistin Uzlaştırma Komisyonu ilk toplantısını bu ayın 15'inde Cenevre'de yapacaktır. Bu komisyona Türk delegesi olarak seçilen Hüseyin Cahit Yalçın, önümüzdeki hafta İstanbul'dan uçakla Cenevre'ye hareket edecektir." Bkz., Cumhuriyet, 10 Ocak 1949, s.1-3.

⁸¹ Cumhuriyet, 16 Aralık 1948, s.3.

⁸² Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri", s.177.

⁸³ Cumhuriyet, 25 Şubat 1949, s.1-3.

⁸⁴ Cumhuriyet, 21 Mart 1949, s.3.

⁸⁵ Cumhuriyet, 4 Nisan 1949, s.3.

⁸⁶ Ruth Ben-Haim, *İsrail Hakkında Gerçekler*, İsrail Enformasyon Merkezi, İsrail 2008, s.350.

anlaşmasının bir sonucudur.⁸⁷ Bu haber *İsrail'in Birleşmiş Milletlere Kabulü Gündeme Alındı*⁸⁸, *İsrail Birleşmiş Milletlere Kabul Edildi*⁸⁹ manşetleri ile Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlandı.

Öte yandan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İsrail devletini üyeliğe kabul ederken 29 Kasım 1947 ve 11 Aralık 1948 tarihli kararların uygulanmasında toprak meselesinin mütarekeler ile geçici bir çözüme kavuşmasından sonra "mülteciler meselesi" ve "Kudüs meselesi" sorunu ortaya çıktı.⁹⁰

1948-1949 Arap-İsrail savaşında, Birleşmiş Milletler arabulucuk faaliyetleri ile çözüm getirmeye çalışsa da savaşın sonunda beş Arap ülkesine karşı zafer kazanan İsrail devleti oldu. Filistin'de bir Arap devleti kurulmak şöyle dursun İsrail sınırları içinde kalan bölgedeki Arap nüfusunun çoğunluğu yerlerini terk etmek zorunda kaldı.⁹¹ *Filistin'den Beyrut'a Arap Muhacirler Akın Ediyor* başlıklı haber bu konu ile ilgili dikkat çekmektedir. Haber, *Sansüre rağmen Suriye'den sızan habere göre son birkaç gündür Filistin'den Beyrut'a akın halinde Arap muhaciri gelmektedir. Bunların ekseriyetini savaş meydanını terk edenler teşkil etmektedir. Gelenlerin ancak pek azı yerleşebilmişlerdir. Ekserisi sokaklarda sefil bir halde sürünmektedir, şeklinde verildi.*⁹² *Arap Mültecileri* manşetli Metin Toker'in yazısı *Karşımızdakiler hemen yarı çıplaktılar ve çoğu iskelet haline gelmişlerdi* diye devam etmektedir. Bu haber sefil halde yaşayan Filistin halkının durumunu daha iyi gözler önüne sermesi bakımından dikkat çekmektedir.⁹³

Bununla birlikte Arapların boşalttığı evlere Ocak 1948 itibariyle Yahudiler yerleştirilmeye başlandı. Çoğunlukla başka ülkelerden gelen göçmenler Arap mültecilerinin terk etmek zorunda kaldıkları evlere yerleştirildi.⁹⁴ Konuyla alakalı haberler Türk basınında da geniş yer bulduğu görülmektedir. *İstanbul'dan Filistin'e Yahudi Akımı*⁹⁵, *Filistin'e ilk Yahudi Kafile dün gece 41*

⁸⁷ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.103.

⁸⁸ "Birleşmiş Milletler İsrail hükümetinin üyeliğine kabulü için yaptığı talep lehinde oy vermiş bu meselenin gündeme alınmasına karar vermiştir. Mesele reye konduğu zaman Türkiye ve Arap devletleri ve Yunanistan, İsveç, İngiltere aleyhte rey vermişlerdir. Rusya ile Amerika lehte oy veren devletlerarasındadır." Bkz., Cumhuriyet, 10 Mayıs 1949, s.3.

⁸⁹ "Dün 12 muhalif oya karşı 36 oyla İsrail devleti Birleşmiş Milletler kurulunun 59. Üyesi olmuştur." Bkz., Cumhuriyet, 13 Mayıs 1949, s.3.

⁹⁰ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.104.

⁹¹ Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, s.36.

⁹² Cumhuriyet, 14 Haziran 1948, s.3.

⁹³ "...bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve oraya yerleştikleri tarih bile asırların gölgesi altında kaybolmuş bulunan yarım milyondan fazla insanın her şeylerini bırakarak ana yurttan kaçmaya mecbur edilmeleri her zaman görülen hadiselerden değildir. Filistin'in Arap mültecilerinden bahsediyorum." Cumhuriyet, 24 Nisan 1949, s.1-4.

⁹⁴ Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, s.36.

⁹⁵ Cumhuriyet, 20 Ekim 1948, s.1-3.

kişiden mürekkep bir kabile Hayfa 'ya gitmek üzere yola çıktı⁹⁶, Bursalı Museviler de Filistin'e Gitmek İstiyor; Bursa zenginlerinden birçoğu gayrimenkullerini satarak Filistin yolculuğu için hazırlık yapıyor⁹⁷, başlıklı haberler Türkiye'den göç etmek isteyen Yahudi halkına işaret etmektedir. Harice Yahudi Akını hala Devam Ediyor haberinde sadece Türkiye'den değil dünyanın her yerinden Filistin'e muhaceretin yapıldığı görülmektedir.⁹⁸

Göç eden Yahudiler mülteci konumuna sokulan Arap halkının Filistin'de kalan yaşamları üstünde konarken, Arap mülteciler kendilerine gelen yardımlar ile ayakta durmaya çalışmışlardır. Türkiye de Birleşmiş Milletler yönergesi altında yapılmış bu yardımlara katılmıştır.⁹⁹

Kudüs meselesine gelindiğinde ise Kudüs şehrinin üç büyük dinden her biri için ifade ettiği ehemmiyetten dolayı Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1947 taksim kararında yer verildi. Buna göre Kudüs şehri milletlerarası özel bir rejim altında ayrı bir varlık olacak ve Birleşmiş Milletler Vesayet Konseyi tarafından yönetilecektir. Vesayet Konseyi, 21 Nisan 1948 tarihinde Kudüs için verilen 44 maddelik bir statü tasarısını kabul etti. Bu tasarıya göre; Kudüs gayri askeri ve tarafsız olacak, iç güvenliğin gerektirdiği kadar polis kuvveti bulunacak, Konsey tarafından tayin edilen bir Genel Vali tarafından yönetilecek, Arapça ve İbranice Kudüs'te resmi dil olacak, Arap ve Yahudi vatandaşları dini görevlerini yerine getirmek için Kudüs'e serbest giriş yapabileceklerdi. Ancak bu tasarının kabulünden üç hafta sonra Arap-İsrail savaşının çıkmasından dolayı tasarı askıya alındı. Bundan sonra Kudüs meselesini Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nu devralarak 1 Eylül 1949 tarihinde Devamlı Milletlerarası Rejim taslağını hazırladı. Bu taslağa göre Kudüs bölgesi Yahudi ve Arap olmak üzere iki kesime ayrılacak, her iki kesimde kendi belediye hizmetlerini kuracak, Kudüs şehrinin yönetimi Birleşmiş Milletler tarafından seçilecek bir komiser tarafından yapılacaktır. Kudüs şehri gayri askeri ve tarafsız hale getirilecekti. Uzlaştırma Komisyonu bu tasarımı Aralık 1949 başında Genel Kurul'a sundu ve tasarı tartışıldı. Ancak tasarı, Kudüs'ün bölünmüşlüğünü esas aldığı için benimsenmedi. İsrail, Ürdün, Irak tasarımı eleştirdiler.¹⁰⁰

⁹⁶ Cumhuriyet, 20 Ekim 1948, s.1.

⁹⁷ Cumhuriyet, 10 Kasım 1948, s.6.

⁹⁸ Cumhuriyet, 24 Kasım 1948, s.1-4.

⁹⁹ "Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Filistin muhacirlerine çadır verilmesi hakkındaki müracaatı, Bakanlar Kurulununun 9/12/1948 tarihli toplantısında incelenerek, bu muhacirlere hükümet yardımı olarak Kızılay Derneği vasıtası ile iki bin adet mahruti çadır verilmesi kararlaştırılmıştır." Bkz., BCA, K: 118, G: 80, S: 14, (09,12,1948).

¹⁰⁰ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.109-112.

Kudüs meselesi ile ilgili bu tasarı Cumhuriyet Gazetesi'nde *Kudüs Meselesi* başlığı ile haber yapıldı. Habere göre *Birleşmiş Milletler Türk delegesi Hüseyin Cahit Yalçın şehrimize dönmüştür*. Hüseyin Cahit Yalçın Filistin Meselesi ile ilgili şunları söylemiştir: *Birleşmiş Milletler Genel Konseyi Kudüs'ün beynelmilelleştirilmesi için bir statü istemişti. Genel Kurul bu hususta hazırladığımız statüyü hafif buldu ve bir sene evvel vermiş olduğu karara dönerek bugünkü kararını verdi. Kanaatime göre bu karar yanlıştır, tatbik edilemeyecek ve yakında değiştirilmesi mecburiyeti hâsıl olacaktır.*¹⁰¹

Birleşmiş Milletler Filistin Uzlaştırma Komisyonu aracılığı ile mülteciler meselesi ve Kudüs meselesine çözüm sağlayamadığından bu sorunlar günümüze kadar devam etmiştir. 1948 yılında Fawaz Türk'ün şu satırları savaşın özetlenmesi bakımından önem arz etmektedir; "Filistin ulusu sona erdi. Orijinal sakinleri Filistin halkına Arap mültecileri denildi, Birleşmiş Milletler tarafından düzenli besin maddeleri gönderildi ve dünya tarafından unutuldu."¹⁰²

Türkiye'nin İsrail'i Tanınması

Arap-İsrail savaşının sonlarına yaklaşırken Ocak 1949 tarihinden sonra büyük devletlerin İsrail'i resmen tanımaya başladığı görülmektedir. 29 Ocak tarihli haber, *İngiltere ve Fransa İsrail'i fiilen tanıdı* manşeti atılırken haberin devamı, *İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg devletlerinin Dış İşleri Bakanları İsrail devletini fiilen tanımaya karar vermişlerdir*. Şeklinde yapıldı.¹⁰³ 8 Şubat tarihli haber, *İngiltere'nin Budapeşte elçisi A. K. Helm, Tel Aviv elçiliğine tayin edilmiştir. Helm, İngiltere'nin İstanbul konsolosluğunda görev yapmış ve 1942'den 1946 senesine kadar Ankara Sefaret Müsteşarlığı'nda bulunmuştur* haberi ile İngiltere'nin İsrail'e elçi tayin ettiği şeklindedir.¹⁰⁴ Amerika'nın da İsrail'i *de jure* olarak tanıma kararı aldığı görülmektedir.¹⁰⁵

Amerika'nın İsrail devletini *de jure* olarak tanıması kararının açıklanmasından sonra Türkiye'nin de benzer bir adım atacağına dair beklentiler söz konusu oldu. Dış İşleri Bakanı Necmeddin Sadak 8 Şubat 1949'da Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte, 30'dan fazla devletin İsrail devletini tanıdığını, Türkiye'nin Uzlaştırma Komisyonundaki vazifesini

¹⁰¹ Cumhuriyet, 16 Aralık 1949, s.1.

¹⁰² Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, s.37.

¹⁰³ Cumhuriyet, 29 Ocak 1949, s.3.

¹⁰⁴ Cumhuriyet, 8 Şubat 1949, s.3.

¹⁰⁵ "Birleşik Amerika hükümeti bugün İsrail hükümetinin mevcudiyetini kabul etmiştir." Bkz.; Cumhuriyet, 1 Şubat 1949, s.3., "De Jure tanıma tam tanımadır. Taniyan ve tanınan devletlerarasında muntazam münasebetlerin tesisi neticesini doğurur." Bkz.; Crozat, "Devletler Hukukunda Tanıma", s.16.

koruyacağı fakat bugünkü durumun değiştirilmesinin faydalı olacağı yönünde beyanda bulundu.¹⁰⁶ 1948 Arap-İsrail savaşında Türkiye, Arap cephesini dolaylı olarak desteklemek amacıyla 1948 Kasım ayından itibaren Türk uyruklu Musevilerin Filistin'e göç etmeleri için gerekli olan vizeyi vermedi. Ancak Türkiye'nin İsrail devletini tanıma yönündeki adımları neticesi olarak bu yasaklama 6 Şubat 1949 tarihinde kaldırıldı.¹⁰⁷ Bundan sonra Türkiye gemiler ile Yahudilerin göç etmesine izin verdi. Bu durum Cumhuriyet Gazetesi'ne de manşet oldu. *İstanbul'dan Filistin'e Musevi Akını* başlıklı haberde şimdiye kadar 10 bin kişinin gittiği 30 bin kişinin daha gideceği yazmaktadır. ¹⁰⁸ Filistin Uzlaştırma Komisyon temsilcisi Hüseyin Cahit Yalçın'ın 5 Mart tarihli bir haberde *Türkiye'nin İsrail'i tanıması hususu hükümetimizin bileceği bir iştir. Fakat bu ilerde mutlaka tahakkuk edecektir. Zira bütün dünya devletleri İsrail'i tanımaya başlamışlardır* şeklinde beyanda bulunduğu görülmektedir.¹⁰⁹

Türkiye de İsrail devletini 28 Mart 1949 tarihinde *defacto* olarak tanıdı. İlgili karar metni; *"İsrail Devleti'nin derhal tanınması, Dış İşleri Bakanlığı'nın 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulu'nun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır."*¹¹⁰ Şeklinde dir.

Tanıma ile ilgili haber Cumhuriyet Gazetesi'nde *İsrail Devletini Resmen Tanımaya Karar Verdik* başlığıyla yapıldığı görülmektedir.¹¹¹ Ayrıca 30 Mart tarihli bir haberde *İsrail'i tanımamız Musevileri Sevindirdi* başlığıyla, *Türkiye'nin İsrail'i tanımaya karar vermesi şehrimizdeki Yahudiler arasında büyük sevinçler yaratacaktır* şeklinde devam etmektedir.¹¹²

Öte yandan İsrail basını da Türkiye'nin İsrail'i tanımasını ilk sayfadan manşet şeklinde verdi. The Palestine Post Gazetesinin 29 Mart tarihli *Recognition By Turkey* manşetli haberi *Türkiye'nin İsrail'i tanıma kararı bugün yapılan kabine toplantısında alındı. Resmi kaynaklar tanımanın defacto şeklinde olacağını ve yakın zamanda bir temsilcisinin tayin edileceği bildirildi* şeklindedir.¹¹³ Ayrıca 31 Mart tarihinde *First Turkish Ship Leaves for İsrail* başlığıyla verilmiş haberde *Türk hükümetinin Cumhuriyet adlı gemisi yaklaşık 500 Yahudi'yi bugün*

¹⁰⁶ Gencer Özcan, *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, TESEV Yayınları, İstanbul 2005, s.16.

¹⁰⁷ Yuluğ Tekin Kurat, "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973", *Bellekten*, s:154, TTK, s.281.

¹⁰⁸ Cumhuriyet, 12 Mart 1949, s.3.

¹⁰⁹ Cumhuriyet, 5 Mart 1949, s.1-3.

¹¹⁰ BCA, K: 118, G:108, S: 3, (24,03,1949).

¹¹¹ Cumhuriyet, 29 Mart 1949, s.3.

¹¹² Cumhuriyet, 30 Mart 1949, s.3.

¹¹³ The Palestine Post, 29 Mart 1949.

Hayfa limanına bıraktı şeklindedir.¹¹⁴ Aynı habere Türk basınında da *Cumhuriyet vapuru ile 500 Yahudi Filistin'e gitti* başlığıyla verildi.¹¹⁵

Türkiye'nin İsrail devletini tanıma kararının ardında bir takım nedenlerin olduğu görülmektedir. İlk olarak Türkiye'nin Batı güvenlik yapılanması içindeki yerini sağlama alabilmek adına NATO'ya üyeliği konusunda kolaylık sağlayacağı beklentisinin olduğu düşünülebilir. Kararın ardında yatan bir başka gerekçe ise Türkiye'nin Varlık Vergisi ile ABD ve İngiltere kamuoyunda kaybettiği itibarını düzeltme isteği etkili olmuştur. Son olarak bir başka neden ise Ankara'nın ABD'den beklediği kredilerin alınabilmesi için bu ülkede bulunan Yahudi lobilerinin finans çevrelerinin yardımcı olabileceği beklentisi verilmiştir.¹¹⁶

Türkiye'nin İsrail'i tanınmasından sonra başlayan iki ülke arasındaki ilişkiler karşılıklı elçi tayinleri ile devam etti. İsrail hükümeti Eliyahu Sasson'u Ankara Orta Elçiliğine tayin edebilmek için agremen istedi.¹¹⁷ Bu talep basına da yansıdı. 7 Ekim 1949 tarihli habere *İsrail Türkiye'ye Elçi Gönderecek* başlığı ile yer verildi.¹¹⁸ 26 Kasım tarihli haber ise *İsrail'in Ankara Elçisi* başlığıyla verildi ve Türkiye ile İsrail arasında siyasi münasebetlerin sevinçle karşılandığı görüldü.¹¹⁹ Buna karşılık 26 Kasım tarihinde Ortaelçi payesiyle İsrail Elçiliği'ne Seyfullah Esin, maslahatgüzar unvanı ile Orhan Conker İsrail Elçiliğine tayin edildi.¹²⁰

İsrail'in Ankara'ya atadığı ilk diplomatik temsilci olan Eliyahu Sasson elçi statüsünde 9 Ocak 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı İnönü'ye güven mektubu sundu. Buna karşılık Seyfullah Esin'de daimi maslahatgüzar olarak 7 Nisan 1950'de İsrail'de göreve başlayacaktır.¹²¹ *İsrail Elçisinin Demeci* manşetiyle yapılan haberde *İsrail elçisi Elyas Sason yerli ve yabancı gazetecilerle bugün saat 16:30'da Ankara Palas'ta bir basın toplantısı yapmıştır. Gazetecilere, İsrail devletini Türkiye'de temsil etmeği bir şeref telakki ediyorum ve memleketimin büyük*

¹¹⁴ The Palestine Post, 31 Mart 1949.

¹¹⁵ Cumhuriyet, 25 Mart 1949, s.2.

¹¹⁶ Özcan, *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, s.16.

¹¹⁷ Kudüs Konsolosluğumuzdan alınan bir telgrafta İsrail Hükümetince Lozan'daki Heyeti Hurahhasa Reislerinden Elyas Sasson'u Ankara Orta elçiliğine tayini için agremen istediği bildirilmektedir. Verilen malumata göre, Mr. Sasson Filistin Yahudi Ajansında yirmi yıla yakın bir zaman Arap işleri kısmi şefi olarak görev yapmış, Birleşmiş Milletlerde aynı görev ile ajansı temsil etmiştir. Bkz.; BCA: 131, G:942, S: 5, (14,11,1949).

¹¹⁸ Cumhuriyet, 7 Ekim 1949, s.2.

¹¹⁹ Cumhuriyet, 26 Kasım 1949, s.3.

¹²⁰ BCA:210, G:37, S:2, (26,11,1949).

¹²¹ Özcan, *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, s.17.

komşusuna karşı beslediği samimi dostluğa her fırsatta tercüman olmayı vazife bileceğim şeklinde demeçte bulundu.¹²²

İsrail devletinin tanınması ile birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda zaman zaman inişli çıkışlı dönemler yaşayarak devam etti. Bu çerçevede Türkiye-İsrail arasındaki ilişkileri belirleyen unsurların bölgesel olaylar olduğunu söylemek mümkündür.¹²³

Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye-İsrail arasındaki ilişkilerin 1950 yılından sonra gelişmeye başladığı görülmektedir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1950'de TBMM'nin açılış konuşmasında "İsrail devleti ile normal münasebetlerimiz gelişme yolundadır. Bu memleketle elçi teati edilmiş ve birde ticaret sözleşmesi yapılmıştır. Arabulma Komisyonunda da taraflar arasında pürüzlü meselelerin çözüme bağlanması için her türlü tarafı tatmin edecek mütemadi gayret sarf etmekteyiz" şeklinde ifade de bulunmuştur.¹²⁴ Bakanlar kurulu toplantısında bu konu gündeme alınmış ve Fatih Rüştü Zorlu'nun görevlendirilmesine karar verilmiştir.¹²⁵ Bu durum 29 Mart tarihli gazetede *Türkiye-İsrail ticaret anlaşması temaları* şeklindeki başlıkla verildi. Haber *Türkiye ile İsrail arasında akdedilmesi arzu edilen Ticaret anlaşmasının zeminin hazırlamak ve alakalı Türk makamlarla temaslarda bulunmak üzere İsrail Dış Ticaret Dairesi Başkan yardımcısı Moche Bartrum dün İstanbul'a gelmiştir* şeklinde devam etmektedir.¹²⁶

Karşılıklı elçi tayini ve anlaşmalar için müzakereler yapılmasına rağmen Türkiye-İsrail ilişkileri sağlam temeller üzerinde değildi. Türkiye anti-Rus bir politikası takip ediyordu ve komünizme karşıydı. Türkiye bu açıdan bakınca İsrail'in de komünist tehdit olması kuşkusuna sahipti. Nitekim İsrail, Türkiye'yi komünist olmadığı konusunda tatmin edebilmek amacıyla, Kore savaşında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun politikasına destek verdiğini açıkladı. Bu gelişmeden hemen sona ise Mart ayında müzakereleri yapılan ticaret anlaşması için karşılıklı anlaşma sağlandı ve imzalar atıldı.¹²⁷ *İsrail ile Ticaret Anlaşması* başlığı ile verilen haberde *İsrail devleti temsilcileri ile bir*

¹²² Cumhuriyet, 13 Ocak 1950, s.1-3.

¹²³ Kaya, Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin, s.1056.

¹²⁴ Mücahit Düzgün, *Türk Kamuoyunda İsrail*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2006, s.175.

¹²⁵ "İsrail hükümeti ile bir modüs vivendi ve bir ticaret ve ödeme anlaşması akdi için müzakereler yapmak ve tespit edilecek metinleri hükümet adına imza etmek üzere Dış İşleri Bakanlığı Umumi Katip İktisadi İşler Muavini Fatih Rüştü Zorlu'ya yetki verilmesi" Bkz.; BCA:122, G:23, S:14, (10,03,1950).

¹²⁶ Cumhuriyet, 29 Mart 1950, s.4.

¹²⁷ Düzgün, *Türk Kamuoyunda İsrail*, s.176.

*süreden beri devam eden ticaret müzakereleri sona ermiş ve bugün iki hükümet arasında bir Modüs-Vivendi ile ticaret ödeme anlaşması imzalanmıştır.*¹²⁸

Bu gelişmelerden sonra Hayfa 'da bir Türk konsolosluğu açılmasına karar verildi. Hayfa 'da bir fahri konsolosluk ihdası ve bu fahri konsolosluğa Hayfa Osmanlı Bankası Müdür Mendil Behar'ın tayini, Dışişleri Bakanlığı'nın 10/05/1952 tarihli teklifi üzerine, Bakanlar Kurulunca 14/05/1952 tarihinde kararlaştırıldı.¹²⁹

Türkiye İsrail ile olan ilişkilerini geliştirmek yolunda ticaret anlaşmasına imza attı ve karşılıklı ticari ilişkilerin devamlılığını sağlama yolunda adımlar atıldı. Bununla ilgili haber *İsrail'den bir sanayi heyeti geldi* başlığıyla verildi. Haber, *İsrail'den dün ilk defa olarak memleketimize resmi bir ticaret ve sanayi heyeti gelmiştir. Heyet Harry Varenberg ile Salamondan müteşekkildir. Heyet başkanı Salomon şunları söylemiştir; Türk-İsrail münasebetlerinin dostane olarak inkişaf ettiği bu sıralarda İsrail Sanayi Birliğinin ilk resmi mümessilleri olarak Türkiye'ye gelmekten dolayı çok mutluyuz* şeklinde verilmiştir.¹³⁰ *Bir Türk Ticaret Heyeti İsrail'e Gidiyor* başlıklı bir başka haber ise *İsrail bizden bir milyon dolar kıymetinde mal satın aldı, mübayaatımız kepek, yağlı tohumlar bakliyat ve bilhassa ayçiçeğidir. İsrail'in sattığı mallarda radyo, boya, otomobil, penisilin gibi maddelerdir* şeklindedir.¹³¹ Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes, 1952 yılı İzmir Ekonomi Fuar'ında İsrail Ticaret Ataşesi ile birlikte İsrail standının açılışını yaparak her fırsatta birbirlerine olan yakınlıklarını gösterdiler.¹³² Bununla birlikte 13/05/1953 tarihli bir kararda İsrail'e 30 bin ton buğday satıldığı da görülmektedir.¹³³ 1954 tarihli bir haberde *Türkiye-İsrail ticaret münasebetleri gelişiyor* başlığıyla, iki ülke arasındaki ticaret hacminin arttığı, Türkiye'nin İsrail'e hububat, pamuk, taze balık, kuru meyve ve yağlı tohumlar ihraç ettiği görülmektedir. İsrail ise Türkiye'ye radyo, kimyevi maddeler, çimento gibi malzemeler göndermektedir.¹³⁴ İsrail İstanbul Başkonsolosu Moshe Gall'i'nin 24 Aralık 1954 tarihinde verdiği bir demeç bu haberi doğrular niteliktedir. Demeçte, iki ülke arasında yapılan ticaret anlaşması ve gelişen ticaret ağı sayesinde dış ticaret hacmi 1951 yılında 9 milyon Türk Lirası iken 1952 yılında 13 milyon ve 1953 yılında da 65 milyon

¹²⁸ Cumhuriyet, 23 Temmuz 1950, s.4. , Bkz., BCA: 163, G: 142, S: 4, (12,07,1950).

¹²⁹ BCA: 129, G: 39, S: 5, (14,05,1952).

¹³⁰ Cumhuriyet, 13 Ekim 1950, s.1-3.

¹³¹ Cumhuriyet, 21 Ekim 1950, s.1-3.

¹³² Arda Baş, "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri", *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi* No:3, (Kış 2018), s.97.

¹³³ BCA: 132, G: 36, S: 12, (13/05/1953).

¹³⁴ Cumhuriyet, 13 Ocak 1954, s.6.

Türk Lirasına çıktığı bildirilmiştir.¹³⁵ 1954 tarihinde Vehbi Koç firması ile Tel-Aviv’den Palalum şirketinin kurucusu arasında Türkiye’de tesis edilecek olan bir milyon Türk Lirası sermayeli bir emaye şirketinin kurulacağı görülmesi¹³⁶ gelişen ticaret hacminin bir başka örneğidir.

Türkiye ve İsrail arasındaki yakınlaşma sadece siyasi ve ekonomik alanlarda sınırlı kalmadı ve spor faaliyetleri de yapılarak ilişkiler her düzeyde geliştirilmeye çalışıldı. Bu durum ile ilgili haber *Türkiye-İsrail Futbol Maçı* başlığıyla yapıldı. Haberin devamı *İsrail takımı 28 Ekim’de yapılacak bu maç için hummalı bir şekilde çalışıyor* şeklindedir.¹³⁷ 12 Ekim tarihli bir başka haber, *Milli Takımımız Hazırlanıyor* başlığıyla verilirken¹³⁸, 30 Ekim tarihli haberde ise *Milli Maçların Tenkidi* ile İsrail Milli Takımına 5-1 mağlubiyetimizin olduğu görülmektedir.¹³⁹

Bununla birlikte karşılıklı kültürel faaliyetler de gelişme gösterdi. *İsrail’de Atatürk Ormanı* manşeti ile verilen haber, *Atatürk’ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım günü Geva Hakamer’de yetiştirilmesine karar verilen ormana merasimle Atatürk Ormanı adı verilecek ve fidanlar dikilecektir. Ari Peras yetiştirilecek olan ormanda hakkında radyoda yaptığı konuşmada Atatürk’ün hayatından ve büyük zaferlerden sitayişle bahsetmiştir* şeklindedir.¹⁴⁰ Yine Ekim 1953 tarihli bir başka haberin *Anıtkabir parkına dikilmek üzere İsrail’den 30 genç ağaç Türkiye’ye sevk edilmek üzere Atatürk Ormanı’ndan çıkarılmıştır* şeklinde verildiği görülmektedir.¹⁴¹ 10 Ağustos 1955 tarihli haber ise memleketimizde bulunan Coğrafya Fakültesine mensup İsraili talebelerin daveti ile 17 Eylül’de başlayacak olan yaklaşık üç haftalık geziye Türk yüksek tahsil talebe ve öğretim üyelerinden 25 kişinin iştirak edeceği yönündedir.¹⁴²

Öte yandan Türkiye’nin İsrail’i tanimasından sonra iki ülke arasındaki ilişkiler özellikle de ticari ve siyasi alanlarda önemli gelişmeler kaydetti. 1955 yılına kadar iyi bir düzeyde gelişen Türkiye-İsrail ilişkileri bölgesel olaylar nedeniyle sekteye uğramaya başladı. Türkiye-İsrail ilişkilerini belirleyen bu bölgesel olaylara göz atmak faydalı olacaktır.

Bağdat Paktının İlişkilere Etkisi

¹³⁵ Düzgün, *Türk Kamuoyunda İsrail*, s.176.

¹³⁶ BCA: 135, G: 43, S: 2, (30/04/1954).

¹³⁷ Cumhuriyet, 9 Ekim 1950, s.4.

¹³⁸ Cumhuriyet, 12 Ekim 1950, s.4.

¹³⁹ Cumhuriyet, 30 Ekim 1950, s.6.

¹⁴⁰ Cumhuriyet, 9 Ekim 1952, s.3.

¹⁴¹ Cumhuriyet, 10 Ekim 1953, s.3.

¹⁴² Cumhuriyet, 24 Ağustos 1955, s.3.

Adnan Menderes iktidara geldiği zaman, modernleşmenin istenen atılımlarını gerçekleştirebilmek amacıyla kapsamlı bir ekonomik kalkınma hamlesi yapmak istiyordu. Ancak bunun için önceliği ülke güvenliğinin sağlanmasıydı. Bu noktadan hareketle Türk dış politikasının ilk temel hedefi güvenlik ve Sovyet yayılmacılığının önlenmesi oldu.¹⁴³

Türkiye'nin NATO'ya girişinden sonra ABD, İngiltere'nin de yardımıyla Ortadoğu bölge ülkelerini Sovyet tehdidine karşı örgütlenme çabasına girdi. ABD ilk kez 1953'te gündeme gelen Kuzey Kuşağı ya da Yeşil Kuşak projesi kapsamında Türkiye'nin de öncülüğünde bir askeri-siyasi pakt oluşturmak istedi. Bu yeni düşüncenin öncüsü Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'tir. Dulles ile Başbakan Menderes 26-27 Mayıs'ta bir görüşme sağladı.¹⁴⁴

Adnan Menderes ile görüşen Dulles, Sovyet tehdidine karşı Türkiye'den Ortadoğu savunmasının nasıl çözülebileceğini öğrenmek istedi. Menderes, dünyanın iki kutba ayrıldığını, tehdidin komünist gruptan geldiğini ve buna karşılık diğer grubun birleşip güçlenmesi gerektiğini ve Ortadoğu'nun durumunu anlattı. Türkiye olmadan Ortadoğu savunmasının yetersiz kalacağını belirtti. Türkiye'nin Ortadoğu savunmasında liderliği yüklenmeye istekli görünmesinden sonra sırada olan sorun bu örgüte hangi devletlerin katılacağı olmuştu.¹⁴⁵ ABD için Ortadoğu'nun önemini gösteren 19 Şubat 1954 tarihli bir habere *Ortadoğu'nun Amerika İçin Ehemmiyeti* başlığı atıldı. Haberin devamı *Birleşmiş Milletler Türkiye Temsilcisi Selim Sarper televizyonda yaptığı bir konuşmada 'hiçbir bölge Amerika için Ortadoğu kadar ehemmiyetli değildir, müdafaa bakımından burası hala bir boşluk arz etmektedir ve her boşlukta tecavüze yol açar'* şeklindedir.¹⁴⁶

Öte yandan Menderes Pakistan'ın bu sistem içine alınmasını belirtti. Pakistan'la anlaşma yapmak için ABD ve Türkiye harekete geçti. ABD Başkan yardımcısı Nixon 1953 Karaçi'yi ziyaret etti. Pakistan Başbakanı Muhammet Ali yaptığı bir açıklamada ABD'den askeri yardım talebinde bulundu. Ayrıca bölge istikrarı için Türkiye ile yakın işbirliği bağları kurmak istediğini de belirtti. Einshower ABD'nin Pakistan'ın askeri yardım çağrısına cevap vereceğini ancak bölgenin savunması için yapılacak düzenlemelere katılmasının şart olduğunu ifade etti. ABD ve Pakistan arasındaki yardım anlaşması 1954 Mayıs'ında imzalandı. ABD ve Pakistan arasındaki ilişkilere

¹⁴³ Süleyman Seydi, "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2011/2, Sayı:14, s.3.

¹⁴⁴ Mustafa Bostancı, "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paketi", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 13, Kış 2013, s.172-173. (171-184)

¹⁴⁵ Hasan Yılmaz, "Adnan Menderes Dönemi Türkiye Ortadoğu İlişkileri", *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:12, Güz 2016, s.214-215.

¹⁴⁶ Cumhuriyet, 19 Şubat 1954, s.1-8.

paralel olarak Türk ve Pakistan Hükümetleri 19 Şubat 1954 tarihinde ortak bir bildiri yayınladılar. Bu bildiri de şöyle denilmektedir; *Pakistan ile Türkiye arasındaki dostluk anlaşmasının ruhuna uygun olarak her iki hükümet siyasi, iktisadi ve kültürel sahalarda sıkı ve dostane işbirliğine varmak ve aynı zamanda kendi menfaatleri için olduğu kadar bütün sulhsever milletlerin menfaatleri için de sulh ve emniyetin kuvvetlenmesi emrinde gereken yolları tetkik etmek hususunda mutabık kalmışlardır.*¹⁴⁷ Bu haber *Yeni Ortadoğu Savunma Anlaşması* başlığıyla yapıldı ve haberin devamında imza edilecek anlaşmanın müteşebbisleri olan Türkiye ve Pakistan'a Ortadoğu'nun müdafaa teşkilatında birinci derecede rol verilecek ayrıca ABD'nin Pakistan'a askeri yardımda bulunmak istediği de belirtildi.¹⁴⁸ Türkiye ile Pakistan arasında Dostane İşbirliği Anlaşması'nı Türkiye adına imzalamak için Karaçi Büyükelçisi Selahattin Arbel'e salahiyyet verildi.¹⁴⁹ 2 Nisan 1954 tarihinde ise Türkiye-Pakistan arasında Karaçi Anlaşması imzalandı.¹⁵⁰ Anlaşmanın imzalanmasının ardından *Türk-Pakistan Paktı ve İsrail* başlığıyla geçen haberde, *İsrail Başbakanı Moşe Şeret Türkiye ile Pakistan arasında akdedilen pakttan sitayişle bahsetmiş ve Pakistan Başbakanı Muhammed Ali'nin Filistin meselesinde Müslümanların davasına sadık kalınacağını beyan etmesini İsrail'e karşı bir tehdit şeklinde düşünüldüğünü* beyan ettiği görülmektedir.¹⁵¹

Bu anlaşmanın imzalanmasıyla Ortadoğu savunma sisteminin ilk adımı atıldı ve kurulacak pakttın iki üyesi zincirin ilk halkasını oluşturdu. Türkiye ve Pakistan Ortadoğu'nun Arap olmayan tarafıdır. Ortadoğu'da kurulacak olan bir pakttın başarılı olabilmesi için bölgedeki Arap ülkelerini de içine alması gerekmektedir. Bu amaçla Menderes, yönünü Irak'a çevirdi.¹⁵²

Irak başbakanı Nuri Sait Paşa, Karaçi Anlaşması'na iyimser bir tavırla yaklaşarak Amerika ve İngiltere'ye de bu ülkelerin dâhil olduğu Arap Birliği memleketlerini de içeren bölgesel bir savunma pakttı fikrini ortaya attı. Ancak bu fikre Mısır ve diğer Arap devletleri sıcak bakmayarak ve bu ittifaka katılan ülkelere karşı da cephe aldılar.¹⁵³ Mısır lideri Nasır, Irak'ın girişimlerini görüşmek üzere Arap Birliği'nin devlet başkanlarını toplantıya çağırıldı. Uzlaşma sağlanabilmesi için bir komisyon Bağdat'a gönderildi ancak olumlu

¹⁴⁷ Düzgün, *Türk Kamuoyunda İsrail*, s.200-201.

¹⁴⁸ Cumhuriyet, 15 Şubat 1954, s. 1-6.

¹⁴⁹ BCA: 135, G: 34, S:9, (31/03/1954).

¹⁵⁰ Olcay Özkaya Duman, Haktan Birsal, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası Ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Dergisi*, 1 (1), s.313.

¹⁵¹ Cumhuriyet, 9 Mart 1954, s.6.

¹⁵² Bostancı, "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Pakttı", s.174.

¹⁵³ Özkaya Duman, Birsal, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası Ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", s.313.

bir görüşme sağlanamadı.¹⁵⁴ Bu durum Cumhuriyet Gazetesi'ne *Kahire'de Karar Uzadı* başlığıyla yansıdı. Haberin devamı *Arap Birliği konferansı uzamaktadır. Mısır idarecileri tarafından hazırlanan Türk-İrak paktı ile Irak'ı takbih eden müşterek tebliğin neşrine diğer Arap başkanları razı olmamıştır* şeklinde verilmiştir.¹⁵⁵

Mısır'ın bu tutumuna rağmen Türkiye ve Irak¹⁵⁶ 24 Şubat 1955'te Bağdat'ta Bağdat Paktı adını alan savunma işbirliği anlaşmasını imzaladılar. Asıl adı "Treaty of Mutual Cooperation" yani karşılıklı işbirliği anlaşmasıdır. Kurulan pakta 4 Nisan 1955 tarihinde İngiltere, 23 Eylül 1955 tarihinde Pakistan, 3 Kasım 1955'de de İran dâhil oldu.¹⁵⁷ İngiltere'nin pakta katılmasını, *İngiltere ve Bağdat Paktı* başlığı ile veren Cumhuriyet Gazetesi haberin devamını *Avam Kamarası İngiltere ve Irak arasında bugün Bağdat'ta imzalanmış olan yeni anlaşmayı tasdik etmiştir* şeklinde verdi.¹⁵⁸

Bu anlaşmaya diğer Arap ülkelerinin katılması için taviz verildi ve anlaşmanın 5. Maddesinde bu anlaşmaya ancak Arap Birliği üyesi olan veya taraflarca tanınan devletlerin katılabileceği belirtildi. Bu madde İsrail'in bu anlaşmaya hiçbir şekilde katılamayacağını göstergesidir. Çünkü o sırada İsrail devleti ile Arap devletleri arasında barış sağlanmadı ve hiçbir Arap devleti de İsrail'i tanımadı.¹⁵⁹

Bağdat Paktı, Türkiye-İsrail ilişkilerini olumsuz etkiledi. Paktın 5. maddesinde yer alan bu hüküm, pakta İsrail'in alınmasını engellemek amacıyla Irak tarafından konuldu. Bu nedenle İsrail, Pakta büyük tepki gösterdi. İsrail Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklamada Pakt, "İsrail'e karşı" olarak nitelendirildi ve söz konusu Paktın "İsrail'e karşı Arap duygularını teşvik edeceği ve Arap saldırganlığının artacağı" öne sürüldü.¹⁶⁰ Cumhurbaşkanı Dün Kudüs'ü Ziyaret Etti başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Ürdün'e yaptığı seyahatte haksız bir tecavüz durumunda Türk ordusunun Ürdün ordusunun yanında olacağı beyanını vermesi¹⁶¹ İsrail'in endişelerinde haklı olduğunu göstermektedir. Yine *Başvekil bugün Bağdat'a gidiyor* manşetiyle verilen haberde, Başbakan Adnan Menderes'in Bağdat

¹⁵⁴ Nasuh Uslu, *Çatlak İttifak: 1974'ten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, Nobel Yayınları, Ankara 2006, s.96.

¹⁵⁵ Cumhuriyet, 29 Ocak 1955, s.1-7.

¹⁵⁶ "Türk Irak Meclisleri Dün Anlaşmayı Tasdik Etiler" Bkz.; Cumhuriyet, 27 Şubat 1955, s.1-7.

¹⁵⁷ Fahir Armaoğlu, "Ortadoğu Komutanlığından Bağdat Paktı'na (1951-1955)", *Belleten*, Cilt: LIX, Sayı:224, Nisan 1995, s.234.

¹⁵⁸ Cumhuriyet, 11 Nisan 1955, s. 7.

¹⁵⁹ Armaoğlu, "Ortadoğu Komutanlığından Bağdat Paktı'na (1951-1955)", s.235.

¹⁶⁰ Türel Yılmaz, "Türkiye-İsrail İlişkileri Tarihten Günümüze", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s.11.

¹⁶¹ Cumhuriyet, 6 Kasım 1955, s.1-7.

Paktı anlaşması için gittiği Bağdat'ta yaptığı *Filistin meselesinin halledilmesinin cihan sulhu davasına büyük hizmet edeceği* açıklaması İsrail'in endişelerini doğrular niteliktedir.¹⁶²

Bu endişeleri yatıştırmak isteyen Demokrat Parti iktidarı İsrail'e Bağdat Paktının ilişkilere olumsuz etki etmeyeceğine dair güvence verdi. Bu güvencenin ötesinde Irak'ın paktı İsrail'e karşı kullanmak istemesi durumunda Türkiye'nin bunu engelleyeceğinin güvencesini verip veremeyeceğini kendisine soran İsrail elçisine Başbakan yüksek olasılıkla garanti vereceğini söyledi. Ancak İsrail hükümeti verilen cevabı yetersiz bularak Türkiye'ye bir nota verdi.¹⁶³ 19 Mart 1955 tarihli *İsrail bize bir nota göndermiş* başlıklı haberin *Notada Türk-Irak paktına cephe alınmaktadır* şeklinde devam ettiği görülmektedir.¹⁶⁴

Türkiye bu notaya verdiği cevapta politikasında bir değişiklik olmadığını belirtmiş olsa da takındığı Arap devletleri taraftarı tavrı yüzünden İsrail ile ilişkileri bozuldu. İsrail bu dönemde bölgede kendisi ile iyi ilişkilerinin olduğu tek ülke olan Türkiye'ye ve Bağdat Paktına karşı olumsuz tavrını gözle görülür biçimde ortaya koydu. Bu gerginlik ilerleyen zamanda azalmak yerine Süveyş Bunalımı ile devam etti.¹⁶⁵

Süveyş Krizinin İlişkilere Etkisi

Bağdat paktından sonra Ortadoğu'da dengelerin değişmesine neden olan bir başka olay da Süveyş Krizi'dir. Mısır lideri Nasır'ın Batılı ülkelerle yaşadığı anlaşmazlıkların sonucu olarak 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı millileştirdiğini açıklaması ile patlak veren olay aynı zamanda Türkiye-İsrail ilişkilerinde ikinci büyük sarsıntıyı ortaya çıkardı.¹⁶⁶ 19 Ağustos 1956 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Ömer Sami Coşar'ın *Türkiye ve Süveyş* başlığıyla yazdığı köşe yazısında; bu olayın bir yandan Mısır'a karşı saldırıya geçen İngiltere'nin Bağdat Paktı üyesi olması diğer yandan da buhrana sebep olan Kanaldan geçişi düzenleyen 1888 İstanbul Sözleşmesinin akitlerinden dolayı Türkiye'yi yakından ilgilendirdiği yazıldı.¹⁶⁷

Türkiye'nin batı ittifakı içerisinde yer alması, Batı ile uyumlu bir politika izlemesine neden oldu. Bu krizde Türkiye, bir taraftan İngiliz yanlısı bir politika izlerken diğer yandan da Arap ülkelerinin yanında itibar kaybetti. ABD Süveyş sorununun Birleşmiş Milletler nezdinde çözülmesini istedi. Bunun

¹⁶² Cumhuriyet, 20 Kasım 1955, s.1-7.

¹⁶³ Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri, s.182.

¹⁶⁴ Cumhuriyet, 19 Mart 1955, s.1.

¹⁶⁵ Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri, s.182

¹⁶⁶ Baş, "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri", s.100.

¹⁶⁷ Cumhuriyet, 19 Ağustos 1956, s.3.

üzerine kanalı kullanan 24 devlet, 16 Ağustos 1956'da Londra'da toplantıya çağırıldı.¹⁶⁸ Düzenlenen Süveyş Kanalı konferansına hükümetimizi temsil etmek üzere Hariciye Vekâleti Kâtibi Muharrem Nuri Birgi'nin riyasetinde Londra Büyükelçisi Suat Hayri Ürgüplü katıldı.¹⁶⁹ Süveyş Kanalı için ikinci kez Londra'da bir konferans daha düzenlendi. 19 Eylül 1956'da düzenlenen konferansa yine Muharrem Nuri ve Suat Hayri katıldı.¹⁷⁰

Süveyş Krizini Mısır'ın kontrolünden çıkarmak için yapılan bu konferansların arkasından meselenin Güvenlik Konseyi'ne taşındığı görülmektedir. 26 Eylül 1956 tarihli bir haberde *Güvenlik Konseyi Bugün Toplanıyor* başlığı atıldı ve haberin devamı *Süveyş Meselesi ele alınacak, Avustralya Başbakanı Menzies, kanalın Mısır'a teslimi batılı devletler için intihar olacaktır* şeklinde yapıldı.¹⁷¹ *Süveyş İşleri Güvenlik Konseyi'nde* başlıklı bir başka haberde ise Süveyş meselesinin Güvenlik Konseyi'nde ele alındığı, ilk toplantıda İngiliz-Fransız şikâyetinin birinci müzakere maddesi olacağı açıklandı. Bu duruma Rusya itiraz ederken, Mısır'ın şikâyeti ise sonradan yapıldığı için ikinci madde olarak kaydedildi.¹⁷²

Peş peşe yapılan bu uluslararası görüşmelerden bir sonuç alınamadı. Mısır lideri Nasır batılıların teklif ettiği Süveyş Kanalı'nın milletlerarası kontrol altına alınması fikrini kabul etmedi. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, Nasır'ın Ortadoğu'da sergilediği bu tehlikeli durumu sona erdirmeye karar verdiler ve İsrail ile birlikte Mısır'a karşı askeri planlar yapmaya başladılar. Bu plan gereği İsrail 29 Ekim 1956'da Mısır'a karşı saldırıya geçti. Kanalı'nın güvenliğini sağlamak bahanesiyle İngiltere ve Fransa Mısır'a asker çıkardı.¹⁷³ 30 Ekim tarihli *İsrail'in Mısır'a Taarruz* başlıklı haberde İsrail kuvvetlerinin Mısır'ın Kuntilla kasabasını işgal ettikleri görülmektedir. Birliklerin Süveyş kanalına doğru uzanan bir kavşağı ele geçirdikleri bilgisi verilmiştir.¹⁷⁴ Yine aynı tarihli *Mısır hükümeti İngiliz-Fransız taleplerini kabul etmiyor* başlıklı haberde İsrail ordularının bu hızlı ilerleyişlerinin Mısır hükümetinde endişe yarattığı, Mısır Harbiye Bakanlığının tebliğinde İsrail'in henüz Mısır kuvveti ile karşılaşmadığı ve düşmanın hemen durdurulup yok edileceği bilgisi verildi.¹⁷⁵ *İsrail Tasvip Edilmiyor* başlığı ile verilen haberde İtalyan, İsveç ve Norveç Dışişleri bakanlarının İsrail'in tecavüz hareketlerini tasvip

¹⁶⁸ Düzgün, *Türk Kamuoyunda İsrail*, s.219.

¹⁶⁹ BCA: 144, G: 70, S:13, (18/08/1956).

¹⁷⁰ BCA: 144, G: 79, S:11, (18/09/1956).

¹⁷¹ Cumhuriyet, 26 Eylül 1956, s.1-5.

¹⁷² Cumhuriyet, 27 Eylül 1956, s.1-7.

¹⁷³ Fahir Armaoğlu, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayıncılık, İstanbul 2010, s.606.

¹⁷⁴ Cumhuriyet, 30 Ekim 1956, s.3.

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 31 Ekim 1956, s.1-5.

etmeyeceklerini ve Birleşmiş Milletler 'in derhal barışçıl yollarla krizin halledilmesi gerektiğini beyan ettikleri görülmektedir.¹⁷⁶

7 Kasım'da Türkiye'nin de toplantıya katıldığı Bağdat Paktı üyeleri Süveyş meselesini görüştü.¹⁷⁷ *Menderes Bağdat Paktı devletleri toplantısına iştirak etmek üzere yarın ya da Çarşamba günü yola çıkıyor* başlığıyla verilen haberde Pakistan, Irak, İran ve Türkiye'nin toplantıya katılacağı ancak İngiltere'nin katılıp katılmayacağını belirsiz olduğu görülmektedir.¹⁷⁸ 9 Kasım tarihinde çıkan haber *Bağdat Paktı devletleri Mısır topraklarının boşaltılmasını istediler* manşetiyle verildi. Haberde bir bildiri yayınlandı. Bu bildiriye göre İsrail'in Mısır topraklarını tecavüz hareketini kınamışlar, İsrail'in mütareke hattına çekilmesini, Mısır'ın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına riayet etmesini istemişlerdir. İngiltere'nin katılmadığı bu toplantıda İsrail kınanırken İngiltere ve Fransa'nın barış ve adalet duyguları ile muhasamata durdurmaları istenmiştir.¹⁷⁹

Bağdat paktının dört üyesi olan Türkiye, Irak, Pakistan, İran 19-21 Kasım 1956'da Ortadoğu'da meydana gelen yıkıcı faaliyetleri tartışmak ve bu tehdiye karşı gerekli tedbirleri almak üzere Bağdat'ta toplandılar. *Bağdat'ta Konferans Bitti* başlığıyla verilen haberde; bölgede hâkim olan vahim durumu incelemek ve bölgede sulhu temin etmek amacıyla toplanan kurul, Birleşmiş Milletler antlaşması hükümlerine uygun olarak gerekli bütün tedbirleri almaya karar vermiştir. Toplantıda İngiltere ve Fransa'nın Birleşmiş Milletler emrine uyarak Mısır topraklarında bulunan birliklerini çekmesi ve İsrail'in askerlerini mütareke hattının gerisine çekmesi istenmiştir.¹⁸⁰ Tüm bu baskılar karşısında İngiltere ve Fransa 3 Aralık'ta Mısır'dan çekilme kararı alırken¹⁸¹ İsrail'in de işgal ettiği Sina yarımadasından çekildiği görülmektedir.¹⁸² Bu çekilmelerden sonra Mısır, Süveyş kanalını millileştirmeyi başardı.

Bağdat'ta yapılan görüşmelerde Türkiye'nin İsrail ile olan diplomatik ilişkilerini kesmesi istendi. İlgili haberde; Ortadoğu'da meydana gelen bu hadiselerden ötürü İsrail büyükelçimiz Şevket İstinyeli 'yi geri çekeceğimiz bildirildi.¹⁸³ Türk hükümeti diplomatik seviyenin düşürülme nedeni olarak İsrail devletinin kurulduğu günden beri Filistin konusunda uyguladığı

¹⁷⁶ Cumhuriyet, 1 Kasım 1956, s.5.

¹⁷⁷ Fatma Sarıaslan, "Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti", *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi* Sayı: 6 (Kış 2019), s.6.

¹⁷⁸ Cumhuriyet, 5 Kasım 1956, s.1-5.

¹⁷⁹ Cumhuriyet, 9 Kasım 1956, s.1-5.

¹⁸⁰ Cumhuriyet, 24 Kasım 1956, s.1-5.

¹⁸¹ Cumhuriyet, 5 Aralık 1956, s.1-5.

¹⁸² Cumhuriyet, 7 Aralık 1956, s.1-3.

¹⁸³ Cumhuriyet 24 Kasım 1956, s.1.

siyaseti gösterdi. 26 Kasım 1956'da Ömer Sami Coşar'ın *İsrail ile Münasebetler* başlığıyla verilmiş olan köşe yazısında bu konuya değinilmektedir;

*"1949 yılının Mart ayında Türkiye'nin İsrail devletini resmen tanınmasından yedi yıl geçtikten sonra İsrail-Türkiye ilişkilerinin tekrar gözden geçirilme nedeni yalnız Arap devletlerinin devamlı suretle Türk-İsrail münasebetlerini istismar etmelerinden, Ortadoğu'da Türk aleyhtarı bir hava yaratmak için kullanmalarından ileri gelmiştir denemez. Türkiye'nin aldığı bu karar doğrudan doğruya İsrail devletinin 1949'dan bu yana takip ettiği siyasetten doğmuştur. İsrail, Birleşmiş Milletler tarafından Arap-Yahudi gerginliğinin hafifletilmesine yönelik alınan tedbirlere riayet etmemiştir. Türkiye İsrail ile hemhudut olmamakla birlikte Birleşmiş Milletlere bu meydan okuma siyaseti Türkiye'nin de milli menfaatlerini tehlikeye düşürecektir."*¹⁸⁴

Bu gerekçelere istinaden Türk hükümeti 26 Kasım 1956'da elçilik seviyesini maslahatgüzarlık seviyesine indirdi.¹⁸⁵ İsrail devleti 'de Türkiye'nin büyükelçisini çekmesinden yirmi gün sonra kendi elçisi Maurice Fisher'ı süresiz olarak çektiğini bildirdi.¹⁸⁶

Türk hükümetinin elçisini geri çekmesinden sonra 7 Aralık 1956 tarihli Londra'da yayınlanan "The Jewish Chronicle" adlı Yahudi gazetesinin bir nüshasında kararın tenkit edildiği görülmektedir. Belgeye göre;

*Türkiye'nin Tel-Aviv'deki elçisini geri çekmek kararı Büyük Millet Meclisi'nde ve Türk matbuatında sert bir şekilde tenkit edilmektedir. İki muhalif grup Hürriyet ve Millet partisi meclise sual takriri vererek, son Bağdat toplantısının ışığı altında politikasını tasrih ve izah etmesini hükümetten talep etmiştir. Tahmin edildiğine göre mezkûr toplantıda İsrail ile münasebetlerini kesmesi hususunda Irak Türkiye üzerinde tazyik icra etmiştir. Hürriyet partisinin liderlerinden Feridun Ergin muhabirimize partisinin, Türk temsilcisini geri çağırılması kararını bir hata olarak telakki ettiğini söylemiştir.*¹⁸⁷

Buna istinaden Türkiye ve İsrail'in büyükelçilik seviyelerini maslahatgüzarlık seviyesine indirseler de karşılıklı ilişkilerin kesilmediği görülmektedir. Türkiye ile İsrail arasında sıkı ve karşılıklı istifadeci münasebetler kurulmuş olduğunu hatırlatan İsrail'in resmi görüşlerini aksettiren *Jerusalem Post* gazetesi, sefirin geri çağırılmasının bu münasebetleri kesmeyeceğini ancak bu münasebetlerin az-çok zarar göreceğini belirtmiştir.¹⁸⁸ Türkiye milli talebe federasyonunun tertiplediği İstanbul'da

¹⁸⁴ Cumhuriyet, 26 Kasım 1956, s.1-5.

¹⁸⁵ Cumhuriyet, 27 Kasım 1956, s. 1-5.

¹⁸⁶ Cumhuriyet, 23 Aralık 1956, s.1-3.

¹⁸⁷ BCA: 133, G: 862, S:3, (22/01/1957).

¹⁸⁸ Cumhuriyet, 28 Kasım 1956, s.1-5.

yapılan Türk-İsrail halk oyunları festivali¹⁸⁹ ve 32 kişilik bir İsrail talebe kafilesinin Ankara'ya gelmiş olması¹⁹⁰ karşılıklı ilişkilerin devamına örnek mahiyetindedir.

Çevresel Pakt

Süveyş krizinden sonra Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler, bölgede İsrail devletinin öncülüğünde yeni bir anlaşmanın oluşturulmasını gündeme getirdi. İsrail başbakanı Ben Gurion, Nasır'ın iktidara gelmesinden sonra Mısır'da yükselecek bir Arap Birliğinin Ortadoğu'da İsrail'in güvenliğini tehdit edeceğinden endişelendi. ¹⁹¹ Bu endişenin yersiz olmadığı, Mısır ve Suriye'nin Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleşmelerinden görülmektedir.¹⁹² *Nasır, Ortadoğu'da Yeni Bir Devlet Kurdu* başlığıyla verilen haberde Mısır ve Suriye parlamentolarının feshedildiği bilgisi verildi.¹⁹³

İsrail Başbakanı Ben Gurion bölgede Arap olmayan ülkelerle, Arap devletlerinin hareket alanını kısıtlayacak anlaşmaya Çevresel Pakt ismini verdi. Paktın üyeleri ise Türkiye, İran, Etiyopya ve İsrail olacaktır. Bu ülkeler Arap ülkelerinin çevresinde yer alan ancak Arap olmayan ülkelerdir. ¹⁹⁴

Bu paktın amacı; bölgesel statükoyu değiştirmek değil, statükoyu radikal güçlere karşı korumaktır. Asıl maksat, varlığını reddedenlere karşı İsrail'in gücünü arttırmak ve nüfuzunu etkin bir aktör şeklinde Ortadoğu siyasetine eklemektir. Ancak bu pakt, Bağdat Paktı gibi resmi makamlarca imza edilen bir işbirliği ittifakı olmadığı için arap olmayan bölge ülkeleri ve İsrail adına diplomaside alınacak mesafeler dizgesi olarak algılanmıştır.¹⁹⁵

Çevresel Pakt fikrinin en büyük destekçisi ABD oldu. Paktın bölgedeki Sovyet tehdidini ortadan kaldıracığını düşünen ABD Dışişleri Bakanı Dulles, hem İsrail'i paktın hızlı bir şekilde hazırlanması için teşvik ederken hem de pakta alınması planlanan devletlerin yöneticilerini pakt hakkında bilgilendirdi. Ben Gurion, 1958 başında Etiyopya ve İran ile güvenlik alanında işbirliği anlaşmasını imzalarken bölgenin en güçlü devletlerinden olan Türkiye olmadan paktın başarılı olamayacağını düşündü.¹⁹⁶

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 21 Ağustos 1957, s.2.

¹⁹⁰ Cumhuriyet, 2 Temmuz 1958, s.2.

¹⁹¹ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, "Filistin Sorunu", (Der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları 2001, s.647.

¹⁹² Cumhuriyet, 5 Şubat 1958, s.1-5.

¹⁹³ Cumhuriyet, 16 Mart 1958, s.1-5.

¹⁹⁴ Kan, "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri", s.184.

¹⁹⁵ Ör, *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, s.118.

¹⁹⁶ Erhan ve Kürkçüoğlu, "Filistin Sorunu", s.647.

İsrail Dışişleri bakanı Golda Meir, Türkiye ile yapılan anlaşmada süreci yöneten en önemli isim oldu. Meir, Ankara'da yapılacak olan bir üst düzey toplantıdan önce Paris'e giderken Zürih'e uğradı ve burada Fatin Rüştü Zorlu ile bir görüşme yaptı. Ön görüşmelerin ardından iki taraf 28 Ağustos 1958'de İsrail Başbakanı Ben Gurion'un Ankara'ya gelmesi ile masaya oturdu. Ben Gurion, gizli bir uçuşla Ankara'ya geldi ve görüşmeye birkaç General, Türk Dışişleri Bakanı ve iki ülkenin başbakanları katıldı. İçeri garson dahi alınmadı, servisleri deneyimli diplomatlar yaptı.¹⁹⁷

Çevresel Pakt, esasında üye ülkelerin Arap Birliğine ve Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket etmelerini öngörmüştür. Ayrıca üye ülkelerin ekonomik ve bilimsel işbirliğinin artırılması yönünde çalışmalarda hedeflenmiştir. Ancak paktın en önemli etkinliği üye ülkeler arasında verimli çalışan bir istihbarat ağı kurulması olmuştur. Trident adı verilen bu ağın üye ülkelerinin istihbarat örgütleri yılda iki kez bir araya gelerek bazı bilgileri paylaşmışlardır. Türkiye-İsrail ilişkileri Çevresel Pak'tın kurulmasından sonra tekrar eski canlılığına kavuşmuştur.¹⁹⁸

Sonuç

Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkiler, İsrail'in kuruluşundan 27 Mayıs 1960 darbesine kadar geçen süreçte ticari olarak istikrarlı, siyasi olarak inişli çıkışlı bir şekilde devam etti. Her iki ülkenin de bölgesinde yaşanan olumsuz gelişmeler, karşılıklı ilişkilerin değişmesinde önemli rol oynadı.

Theodore Herzl'in II. Abdülhamid'den toprak talebi ile başlayan Filistin sorunu, 19. Yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere'nin Ortadoğu'da bulunan Osmanlı topraklarını elde etme çabası ile yoğunluk kazandı. İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, 2 Kasım 1917'de ünlü Balfour Deklarasyonunu yayınlayarak Yahudilerin Filistin'de bir Yahudi devleti kurmalarının temelini attı. İngilizler, bu deklarasyon ile Ortadoğu'da yeni huzursuzluğun başlamasına neden oldu. Filistin'de 1922 yılında kurulan İngiliz mandası bölgede barış ve huzuru temin edemedi. Ve günümüze kadar sürecek olan bir sorunun doğmasını sağladı. İngiltere'nin Filistin mandası ile Yahudilerin bölgeyi kolonileştirme çabaları hız kazandı ve yoğun Yahudi göçleri yaşandı.

Bölgede yaşanan çatışma ve İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır ekonomik kayıp nedeniyle İngiltere, Filistin meselesini 2 Şubat 1947'de Birleşmiş Milletlere taşıdı. Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu'nu

¹⁹⁷ Arda Baş, "1958 Türkiye-İsrail Periferik Anlaşması", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi, Yıl:2018, Sayı:20, s.31.

¹⁹⁸ Erhan ve Kürkçüoğlu, "Filistin Sorunu", s.648.

kurarak Filistin'i üçe ayıran bir plan sundu. İngiltere Filistin'den çekilmeden bir gün önce Yahudi Milli Konseyi İsrail Devleti'ni ilan etti.

İsrail Devleti'nin kuruluşunun ardından birkaç saat geçtikten sonra I. Arap-İsrail Savaşı başladı. II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet tehdidinden dolayı Arap komşuları ile yakınlaşan Türkiye, Filistin meselesinde de Arapların yanında yer aldı ancak Arap-İsrail Savaşı'nın bitiminde Türkiye ile Avrupalı devletlerarasında gerçekleşen yakınlaşmayla Araplar ile yakınlık sona erdi. Türkiye, Birleşmiş Milletlerin Filistin meselesini çözmek amacıyla kurduğu Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nda ABD ve Fransa ile birlikte yer aldı ve Arap yanlısı bir tutum sergilemedi.

Komisyon üyeliği sayesinde Türkiye'nin İsrail'e yönelik kaygıları son buldu ve Türkiye İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke unvanına sahip oldu. Bu tanıma iki ülke arasında ticari ve siyasi anlaşmaların imzalanması ve karşılıklı elçi tayini ile devam etti.

Türkiye, NATO'ya üye olarak Batı Bloğunun önemli bir müttefiki haline geldi. Türkiye'nin stratejik konumu, Sovyetlere karşı bir politika izlemesi, Türk dış politikasını etkiledi. Bu dönemde, 1955 Bağdat Paktı, 1956 Süveyş Krizi, 1958 Çevresel Pakt ile zaman zaman karşılıklı ilişkiler diplomatik anlamda inişler çıkışlar yaşadı. Dolayısıyla Türk-İsrail ilişkileri Orta Doğu'da değişen dengelere göre şekillendi. Ancak bu Türkiye'nin İsrail ile olan ekonomik ilişkilerini geliştirmesine de engel olmadı. Türkiye, İsrail ile olan ilişkilerinde İsrail'i bazen bir denge unsuru bazen de bir müttefik olarak görerek, takip ettiği politikalar ile ülke sorunlarının çözümünü sağlamaya çalıştı.

Sonuç olarak Türk basını bu dönemi yakından takip ederek değerlendirdi ve basının önemli kalemleri bu konuda görüşlerini ve izlenimlerini oluşturarak kanaatlerini oluşturdu.

Kaynakça

1. Arşiv

Devlet Arşivleri Başkanlığı Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kutu (K):266, Gömlek (G): 793, Sıra (S): 48, (06.06.1947).

BCA, K: 5, G: 23, S: 8, (05,09,1947).

BCA, K: 118, G: 80, S: 14, (09,12,1948).

BCA, K: 118, G: 81, S: 1, (03,01,1949).

BCA, K: 118, G: 108, S: 3, (24,03,1949).

BCA, K: 131, G: 942, S: 5, (14,11,1949).

BCA, K: 210, G: 37, S: 2, (26,11,1949).

BCA, K: 122, G: 23, S: 14, (10,03,1950).

BCA, K: 163, G: 142, S: 4, (12,07,1950).

BCA, K: 129, G: 39, S: 5, (14,05,1952).

BCA, K: 132, G: 36, S: 12, (13/05/1953).

BCA, K: 135, G: 43, S: 2, (30/04/1954).

BCA, K: 135, G: 34, S: 9, (31/03/1954).

BCA, K: 144, G: 70, S: 13, (18/08/1956).

BCA, K: 144, G: 79, S: 11, (18/09/1956).

BCA, K: 133, G: 862, S: 3, (22/01/1957).

2. Gazete

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 6 Ocak 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ocak 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Şubat 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Şubat 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Nisan 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Mayıs 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 5 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 14 Haziran 1948.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Haziran 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Temmuz 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 18 Eylül 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Ekim 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Ekim 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Kasım 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Aralık 1948.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ocak 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ocak 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ocak 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Şubat 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Şubat 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Şubat 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Mart 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 4 Nisan 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Nisan 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mayıs 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mayıs 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ekim 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Kasım 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Aralık 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ocak 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Mart 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Temmuz 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ekim 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ekim 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ekim 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 1950.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ekim 1952.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ekim 1953.
Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ocak 1954.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Şubat 1954.
Cumhuriyet Gazetesi, 15 Şubat 1954.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Mart 1954.
Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ocak 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Şubat 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mart 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Nisan 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Ağustos 1955.
Cumhuriyet, Gazetesi 6 Kasım 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Kasım 1955.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ağustos 1956.

Cumhuriyet Gazetesi, 26 Eylül 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ekim 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ekim 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 27 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 28 Kasım 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Aralık 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Aralık 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Aralık 1956.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ağustos 1957.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Şubat 1958.
Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mart 1958.
Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1958.

3. Kitaplar ve Makaleler

Arı, Tayyar; *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt:1, MKM Yayınları, Bursa 2012.

Armaoğlu, Fahir; *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989.

Armaoğlu, Fahir; "Ortadoğu Komutanlığından Bağdat Pakti'na (1951-1955)", *Belleten*, Cilt: LIX, Sayı:224, Nisan 1995, s.234: 189-236.

Armaoğlu, Fahir; *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayıncılık, İstanbul 2010.

Ataöv, Türkkaya; Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 25/3, Mart 1970, s. 37-38.

Balci, Ali; İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, *Derleyen: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, c.1, İstanbul 2010, Nobel Yayınları, s.103.

Baş, Arda Baş; "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri", *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi* No:3, (Kış 2018), s.97: 92-122.

Baş, Arda; "1958 Türkiye-İsrail Periferik Anlaşması", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Yıl:2018, Sayı:20, s.31: 17-39.

Baş, Arda; "Filistin Uzlaştırma Komisyonu Ve Türkiye", *Tarih Dergisi*, Sayı 69 (2019/1), İstanbul 2019, s.138-139: 135 168.

Ben-Haim, Ruth; *İsrail Hakkında Gerçekler*, İsrail Enformasyon Merkezi, İsrail 2008.

Bostancı, Mustafa; "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Pakti", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 13, Kış 2013, s.172-173: 171-184.

Crozat, Charles; "Devletler Hukukunda Tanıma", *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 2011, 19 (1-2) , s.16: 3 32.

Deveci,Can. "Herbert Samuel döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925)". Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (2017): 1-18

Düzgün, Mücahit; *Türk Kamuoyunda İsrail*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2006, s.175.

- Ediz, İsmail; "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Filistin'de Toplum Ve Siyaset 1919-1922", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Turkish Journal of Middle Eastern Studies Cilt: 2, Sayı: 2, 2015, s.143: 141-176.
- Eminoğlu, Ayça; "Tarihsel Süreçte Türkiye İsrail İlişkilerinin Değişen Yapısı", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cilt:7, Sayı:15, 2016, s.90: 88-106.*
- Engin, Vahdettin; *Pazarlık, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2020.*
- Erhan, Çağrı; Kürkçüoğlu, Ömer; "Filistin Sorunu", (Der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları 2001.
- Hurewitz, J. C.;" The United Nations Conciliation Commission for Palestine: Establishment and Definition of Functions", *International Organization*, Vol. 7, No. 4, Nov. 1953, s. 484: 482-497.
- Kan, Kürşat; "İsrail'in Kuruluşundan 27 Darbesine Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960)." *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, No: 3, s.177: 172-188.
- Karaman, M. Lütfullah; "Siyonizm", *TDVİA*, Cilt:37, İstanbul 2009, s.329-335.
- Kaya, Mehmet; "İsrail İlişkileri ve Filistin", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:9, Sayı:18, Güz 2019, s.1053: 1043-1065.
- Kemiksiz, Neşe; *Filistin Sorunu*, Akademik Ortadoğu Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, 2016, s.135:133-179.
- Kurat, Yuluğ Tekin; Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973, *Belleten*, s:154, TTK,s.281: 265-308.
- L. Meray, Seha; " Birleşmiş Milletler Hizmetinde Uğranılan Cismani Zararın Tazmini Meselesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 9 (1954), s.87: 85-134.
- Murat, Turgay; İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 29, Sayı: 2, Temmuz 2019, s. 450: 449-468.
- Öke, Mim Kemal; *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1982.
- Öke, Mim Kemal; *Kutsal Topraklar Siyonistler ve Masonlar*, Çağ Yayınları, İstanbul 1990.
- Önal, Tekin; "Sykes-Picot Antlaşması'ndan İsrail'in Kuruluşuna Kadar Filistin Meselesi", *Journal of History School*, Sayı: 44, s.259: 246-265.
- Ör, Çiğdem; *Amerika Birleşik Devletleri-Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2018.
- Özcan, Gencer; *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, TESEV Yayınları, İstanbul 2005.
- Özkaya Duman, Olcay; Birsal, Haktan; "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası Ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Dergisi*, 1 (1), s.313: 299-318.
- Sarıaslan, Fatma; "Filistin Sorunu ve Türkiye: Bir Denge Siyaseti", *FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi* Sayı: 6 (Kış 2019), s.6: 1-32.
- Seydi, Süleyman Seydi; "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957 1960)", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2011/2, Sayı:14, s.3: 1-16.
- The Palestine Post, 29 Mart 1949.
- The Palestine Post, 31 Mart 1949.
- Umar, Ömer Osman; Osmanlı Döneminde Yahudiler 'in Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 422: 421-438.
- Uslu, Nasuh; *Çatlak İttifak: 1974'ten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, Nobel Yayınları, Ankara 2006.
- Yamaç, Müzehher; Cartmill, Hazel; "The Balfour Declaration", *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* Volume/Cilt:7, Sayı:13, s.140.

Yılmaz, Türel; *Türkiye-İsrail Yakınlaşması*, İmaj Yayıncılık, Ankara 2001.

Yılmaz, Türel; "Türkiye-İsrail İlişkileri Tarihten Günümüze", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 2010, s.11: 9 24.

Yılmaz, Hasan; "Adnan Menderes Dönemi Türkiye Ortadoğu İlişkileri", *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:12, Güz 2016, s.214-215: 203-232.

https://avalon.law.yale.edu/20th_century/balfour.asp.

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
M U A M E L A T U M U M M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayı:
8
8942

KARAR

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

İsrail Devletinin derhal tanınması ; Dışişleri Bakanlığının 24/3/1949 tarihli ve 35970/115 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 24/3/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
İsmet İnönü

Başbakan <i>S. G. Gürnalp</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>M. K. Akkalk</i>	Devlet Bakanı <i>A. B. Akkalk</i>	Adliye Bakanı <i>K. B. Akkalk</i>
Millî Savunma Bakanı <i>M. B. Akkalk</i>	İçişleri Bakanı <i>E. B. Akkalk</i>	Dışişleri Bakanı <i>N. B. Akkalk</i>	Maliye Bakanı <i>B. B. Akkalk</i>

Ek-1 İsrail Devleti'nin tanınmasını gösteren belge.

T. C.
Dışişleri Bakanlığı
Zar İşleri Dairesi U. Müdürlüğü
Şube

U. No. _____
H. No. _____
Lef : _____

Hukuk

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ
Ankara, 1949

K A R A R
22970

1 - Birinci Daire Umum Müdürü Seyfullah Esin, Üçüncü dereceye terfian Orta Elçi payesile İsrail Hükümeti nez-dinde Elçiliğimizi Maslahatgüzar sıfatile tedvire memur edilmiş ve bu Elçilikte Büyük Elçilik Başkâtipliğine mer-kezen Orhan Conker tayin kılınmıştır.

2 - Bu Kararın Yürütülmesine Dışişleri Bakanı memurdur.

26. Kasım 1949

CUMHURBAŞKANI
İsmail İnönü

Başbakan
İ. Gıncaltay

Dışişleri Bakanı
N. Sadak

Ek-2 Seyfullah Esin'in elçi tayin edildiğini gösteren belge.